

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

Oddělení sociální práce

Bezdomovectví žen - možnosti řešení

Diplomová práce

Autor: Věra Zemanová

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Jiřina Řezanková

Hradec Králové

2016

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Věra Zemanová
Studium: U13104
Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce
Název diplomové práce: **Bezdomovectví žen - možnosti řešení**
Název diplomové práce AJ: Homeless Women - Possible Solutions

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Za výzkumný postup v diplomové práci byla zvolena metoda kvalitativního šetření. Metodou výzkumu byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Kvalitativní šetření se bude opírat o prvky zakotvené teorie, s čímž souvisí i navazující analýza získaných dat. Analýza dat bude zaměřena na výpovědi respondentů - sociálních pracovníků neziskových organizací.

HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V.(1996): Bezdomovství - extrémní vyloučení. Praha: Naděje
MATOUŠEK, O. a kol.(2005) Sociální práce v praxi. Praha: Portál, STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J.
(1999): Základy kvalitativního výzkumu. Boskovice: Albert ZÁKON č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ZÁKON č. 262/2006 Sb., zákoník práce ZÁKON č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Garantující pracoviště: Katedra sociální práce a sociální politiky,
Ústav sociální práce

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Jiřina Řezanková

Oponent: PaedDr. Karel Myška, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 3.2.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Praze dne 20. 3. 2016

Věra Zemanová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Mgr. Jiřině Řezankové za odborné vedení diplomové práce a za podnětné a odborné rady.

Abstrakt

ZEMANOVÁ, Věra. Bezdomovectví žen-možnosti řešení. Hradec Králové, 2015. 62 s

Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce.

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Jiřina Řezanková

Tato práce se zabývá problematikou bezdomovectvím žen a možnostmi řešení tohoto fenoménu. Jejím cílem je zkoumat práci sociálních pracovníků pracujících se ženami bez domova, zkoumat systém práce v organizacích pracujících se ženami bez domova a současnou legislativu. V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy a představeny současné dostupné služby pro ženy bez domova poskytované v rámci zákona o sociálních službách. V praktické části je využit k výzkumu kvalitativní přístup, metodou polostrukturovaných rozhovorů. Získaná data jsou následně analyzována a interpretována. Výsledná analýza může být využita jako studijní a informační materiál pro pracovníky v organizacích pracujících se ženami bez domova.

Klíčová slova: bezdomovectví žen, genderově citlivá práce, kritická sociální práce

Abstract

ZEMANOVÁ, Věra. Homelessness women-solving options. Hradec Králové, 2015. p 62.

Master Degree Thesis. University of Hradec Králové.

Leader of the Master Degree Thesis. Ing. Mgr. Jiřina Řezanková

This work deals with the issue of homelessness of women and possible solutions to this phenomenon. Its aim is to examine the work of social workers working with women without a home, examine the work system in organizations working with homeless women and current legislation. The theoretical part explains the basic concepts and presents the current services available for homeless women provided under the Social Services Act. The practical part uses the qualitative research approach through semi-structured interviews. The obtained data are analyzed and interpreted. The final analysis can be used as study or informational material for workers in organizations working with homeless women.

Keywords: homelessness of women, gender-sensitive and critical social work

Obsah

TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1. Charakteristika bezdomovectví	10
2. Identita a bezdomovectví	14
3. Ženy a bezdomovectví	15
4. Příčiny bezdomovectví žen	17
5. Ženy a chudoba	20
6. Dluhy jako příčina bezdomovectví	22
7. Domácí násilí jako významný faktor bezdomovectví	23
8. Zdravotní stav žen bez domova jako faktor bezdomovectví.....	25
9. Legislativa v České republice.....	27
10. Prevence bezdomovectví	29
11. Dostupné služby pro osoby bez domova	31
12. Shrnutí	34
VÝZKUMNÁ ČÁST	35
13. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	35
13.1 Formulace hlavního cíle výzkumu, výzkumné dílčí cíle	35
13.2 Odůvodnění volby výzkumné strategie.....	35
13.3. Fáze výzkumu:	36
13.4 Cílová skupina výzkumu:	36
13.5 Odůvodnění volby výzkumného souboru	36
13.6. Sběr dat a strategie pro jejich analýzu	38
13.7. Rizika výzkumu	38
14. Zpracování získaných údajů	39
14.1. Dílčí cíl 1: Reflektovat osobní rovinu práce se ženami bez domova	39
14.2. Dílčí cíl 2:Reflektovat práci organizace, v níž respondentky pracují	45
14.3. Dílčí cíl 3: Reflektovat současné zákony a jejich překážky pro sociální práci ..	48
15. Shrnutí výzkumné části	53
16. Závěr a diskuze	54
17. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
Příloha1: Přepis rozhovoru.....	59

Úvod

Jako téma diplomové práce si autorka vybrala bezdomovectví žen a možnosti řešení. Hlavním cílem bude zjistit, zdali jsou z pohledu sociálních pracovníků nějaká řešení možná a aplikovatelná do dnešní sociální práce.

K výběru tématu autorku přivedlo zaměstnání v Armádě spásy, která se věnuje převážně osobám bez přístřeší. Po dobu pěti let sleduje statistiky, které vede organizace, v níž autorka pracuje, a během poradenských hodin na nízkoprahovém denním centru vidí rostoucí počty žen bez domova, které jsou v různém věku, nejčastěji v produktivním, ale nechybí ani mladší ročníky nebo ženy ve věku důchodovém.

Svou diplomovou prací, chce autorka rozšířit svoji bakalářskou práci, ve které se zabývala ženami bez domova a jejich životními příběhy. Výzkum mezi ženami bez domova a jejich osobní příběhy ji přivedly k otázce, jak řešit bezdomovectví žen z pohledu sociálních pracovníků a pracovníc, kterých se každodenní práce s těmito ženami týká a kteří hledají cesty, jak těmto ženám pomoci.

V teoretické části budou na základě odborné literatury vymezeny základní pojmy bezdomovectví žen a jeho příčiny. Ve výzkumné části pak budou tyto teoretické poznatky sloužit jako základ k výzkumným rozhovorům a následně porovnávány se současnou teorií a legislativou.

Vzhledem k tématu práce byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, k tématu je nutné přinést pohled a zkušenosti profesionálních odborníků z řad sociálních pracovníků, kteří se dlouhodobě zabývají tématem bezdomovectví žen a znají limity legislativy. Výzkumným nástrojem bude technika polostrukturovaného rozhovoru.

Dalšími dílčími cíli této práce je reflexe toho jak sociální pracovníci v současné době pracují se ženami bez domova, reflexe práce organizace, která poskytuje ženám bez přístřeší pomoc. Dále pak reflexe legislativy, se kterou se v současné době sociální pracovníci setkávají v praxi s lidmi bez přístřeší.

Za velký problém v tématu řešení bezdomovectví autorka považuje nenastavení legislativy v oblasti sociálního bydlení a neexistenci zákona o sociálním bydlení, jehož realizace byla již několikrát odsunuta a současná vláda v polovině svého funkčního období zatím mnoho neudělala, přestože počet lidí bez domova stále narůstá. Také v nastaveném systému pomoci lidem v nepříznivé sociální situaci, vidí autorka problém, který situaci lidem, kteří

bezprostředně potřebují pomoc, řešit nepomáhá, neboť je udržuje paradoxně v závislosti na těchto službách.

Diplomová práce umožní poodkrýt praktickou sociální práci s lidmi bez přístřeší. Dále pak bude hledat limity současné sociální práce v dnešní společnosti a hledat řešení pro zlepšení nastavení pomoci ženám v nouzi.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Charakteristika bezdomovectví

Fenomén bezdomovectví, se rozvíjí v naší společnosti s rozpadem socialistického zřízení po listopadu roku 1989. Před tímto datem bezdomovectví oficiálně neexistovalo, přestože někteří lidé, obzvláště pak muži přebývali na podnikových ubytovnách a neměli rodiny, do, kterých by se mohli navrátit. Po dalších 25 let zůstává pojem bezdomovectví v českém právu legislativně nezakotveno, protože již samotná definice pojmu bezdomovectví je velice problematická.

Definovat bezdomovectví nebo samotné osoby bez domova je velmi složité. Rozdělíme-li ho podle příčin, na příčinu sociální a na příčinu psychologickou, stále bude takové dělení nepřesné a zavádějící. Jednak vylučujeme osoby ze společnosti jako nepřizpůsobivé nebo vylučujeme styl bydlení jako nevyhovující.

Většina výzkumů pracuje již s osobami bez domova, ti však, kteří volí strategii řešení svojí situace přechodným bydlením u známých, po ubytovnách nebo své bezdomovectví řeší jiným způsobem, do těchto výzkumů zahrnutí nebývají. Mezi takové patří především ženy, které pro veliké stigma, které sebou život bez domova nese, volí častěji skrytou formu bezdomovectví.

Nejvíce uváděnými příčinami, které vedou k životu na ulici, jsou ekonomické problémy spojené se ztrátou zaměstnání, vztahové problémy, domácí násilí a sexuální zneužívání. Následná deprivace a osamocení spojená s nelehkou životní situací je potencionálním spouštěčem ke vzniku závislosti na alkoholu nebo jiných látkách a otevírá cestu k dlouhodobému bezdomovectví.

Dle Pěnkavy souvisí bezdomovectví přímo s chudobou, ta souvisí dle Becka přímo úměrně s bohatstvím společnosti a „a proto se dá předpokládat, že se jedná o přirozený jev v každé společnosti, která si tyto dvě skutečnosti uvědomuje.“ Dále Pěnkava říká, že si ho člověk dobrovolně nevybírání a vždy se jedná o extrémní životní situaci „příčiny bezdomovectví jsou založené na vnitřních (psychických) a vnějších (sociálních) faktorech. Osoba ohrožená bezdomovectvím je neschopná řešit zátěžové a krizové životní situace, čímž ztrácí

ekonomické, materiální a vztahové zázemí, které vede k sociálnímu vyloučení. Jinými slovy, podstatou bezdomovectví je krize vztahů, která má za následek ztrátu veškerého zázemí potřebného ke konvenčnímu způsobu života.“ (Pěnkava 2010:27)

„Rozdíly mezi bezdomovci a bydlící společností nemusí být patrné. Na své životní dráze bezdomovce je jedinec neustále ovlivňován stigmatizací ze strany společnosti, okolím, vnitřním emočním stavem, limitovanými příležitostmi do budoucnosti a dalšími skrytými okolnostmi. Samotný styl života na ulici a mimo ni je značně rozdílný a nelze se divit vzniklé propasti. Už jen ztráta soukromí či ztráta uspokojení základních potřeb znemožňuje jedinci udržet si standart života. Objevuje se společenský blud, který je těžké rozbít. Postavení mimo společnost zvyšuje riziko patologických jevů a jakákoliv osobní i sociální patologie zvyšuje riziko izolace od společnosti. (Vágnerová, 2004). Platí pravidlo, že čím déle je jedinec na ulici, tím je propast mezi ním a společností větší.“ (Marek, Strnad, Hotovcová 2012:60,61)

Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci (dále jen FEANTSA), říká, že: „Bezdomovectví je komplexní, dynamický a diferencovaný proces, v jehož rámci různí jednotlivci i skupiny procházejí vstupními a výstupními body neboli trajektoriemi“ (ETHOS 2011).

ETHOS rozděluje tyto formy bezdomovectví, které dělí osoby bez střechy, bez bytu, dále na lidi žijící v nejistém bydlení a v bydlení nevyhovujícím.

První skupinou jsou osoby bez střechy nad hlavou, které žijí venku na ulici, pod mosty, v kanálech, v jeskyních nebo přespávají v dopravních prostředcích a jiných alternativních prostorech, které neslouží k trvalému bydlení. Dále do této kategorie spadají osoby žijící v noclehárnách, které nemají jiné stálé bydlení.

Druhou skupinou je skupina lidí bez bytu, tyto osoby nalezneme v azylových domech, v přechodném podporovaném bydlení, v ubytovnách pro migrující pracovníky nebo ve vězeňských zařízeních.

Třetí skupinu tvoří osoby žijící v nejistém bydlení. Do této kategorie spadají osoby, které žijí u příbuzných nebo přátel, bydlí v nezákonně obsazeném prostoru, jsou ve výpovědi z nájmu a také sem patří osoby ohrožené domácím násilím.

Poslední čtvrtou skupinu tvoří lidé, kteří žijí v nevyhovujícím bydlení. Sem patří lidé, kteří žijí v mobilních a jiných provizorních stavbách, v neobyvatelných bytech a také osoby žijící v bytech přelidněných.

Dne 11.3.2016 byla Ministerstvem práce a sociálních věcí zveřejněná data z vyhodnocení průzkumu řešení bezdomovectví v obcích s rozšířenou působností.

*„Na území České republiky odhadují ORP/správní obvody téměř **119 tis. osob ohrožených ztrátou bydlení**. Nejvyšší počet osob byl odhadnut v Moravskoslezském, cca 28 tis. a dále Ústeckém kraji cca 14 tis. Naopak nejnižší počty ohrožených osob byly odhadnuty v obcích Královéhradeckého kraje (2 tis.). Pro srovnání krajů v rámci republiky byl použit počet ohrožených osob na 1 000 obyvatel k 1. 1. 2014. V České republice bylo celkem odhadnuto **11,8 ohrožených osob na 1 000 obyvatel**. Výrazně nadprůměrný počet osob byl zaznamenán v Karlovarském kraji, a to 32,5 ohrožených osob na 1 000 obyvatel. Mezi kraje, na jejichž území byl odhadnut významně nadprůměrný počet ohrožených osob na 1 000 obyvatel, patří Ústecký (23,6), Moravskoslezský (23,2) a Liberecký kraj (21,5). V Královéhradeckém kraji bylo odhadnuto pouze 3,7 ohrožených osob na 1 000 obyvatel. Mezi kraje s nejnižším počtem ohrožených můžeme zařadit Jihomoravský (5,0), Zlínský (5,6) a Středočeský kraj (5,8).*

*V České republice byl celkový odhad téměř **68,5 tis. osob bez bydlení**. Z celkového odhadu počtu nebydlících bylo **23,6 % žen, 11,9 % osob do 18 let a 10,3 % tvořily osoby nad 65 let**. Nejvyšší počet osob bez bydlení byl odhadnut v Moravskoslezském kraji (13,8 tis.) a dále v hl. m. Praze (9,5 tis.). Nejnižší počty byly zaznamenány v Královéhradeckém (1,6 tis.), Karlovarském a Pardubickém kraji (shodně 2,1 tis.). V České republice podle těchto odhadů žilo v přepočtu na 1 000 obyvatel 6,7 osob bez bydlení. Nejvíce osob bez bydlení na celkovém počtu obyvatel kraje bylo zaznamenáno v Moravskoslezském (11,5) a Libereckém (10,2) kraji. Nejnižší počet nebydlících osob na 1 000 obyvatel byl odhadnut v Královéhradeckém (2,8), Pardubickém (4,3) a Jihomoravském (4,8) kraji.*

*Mezi **nejčastější** důvody vzniku bezdomovectví v obcích bylo ORP/správními obvody z nabízených možností uvedeno: **zadlužení (90,0 %), závislost na alkoholu (79,2 %) nezaměstnanost (78,7 %)**. Naopak, jako nejméně uváděný důvod bylo ORP/správními obvody zvoleno onemocnění (10,9 %) a gamblerství (12,2 %). **Z hlediska závažnosti**, kterou lze vnímat jako kategorii vypovídající jednak o zásadním podílu na vzniku jevu bezdomovectví v rámci typické multifaktoriální etiologie, také však o náročnosti z hlediska jejího řešení, bylo nejčastěji uvedeno: **zadlužení (48,2 %), nezaměstnanost (32,8 %) a chybějící***

nízkonákladové bydlení (29,7 %). Naopak jako nejméně závažné důvody vzniku bezdomovectví bylo uvedeno onemocnění (37,5 %) a gamblerství (29,6 %). Zadlužení jako nejzávažnější důvod uvedlo 75 % obcí z Jihomoravského kraje. Následovaly obce z Jihočeského kraje (66,7 %) a z kraje Vysočina (63,6 %). Závislost na alkoholu byla jako nejzávažnější příčina uvedena ve dvou třetinách obcí Karlovarského kraje a v 60 % obcí Libereckého kraje. Nezaměstnanost byla mezi obcemi/správními obvody uvedena jako třetí nejčastější důvod bezdomovectví. Nejzávažněji ji ohodnotily obce z Pardubického kraje (66,7 %) a dále polovina obcí z Moravskoslezského kraje.“ (MPSV)

Výsledky tohoto průzkumu jsou značně alarmující, vzhledem k nedostatku sociálních služeb pro osoby bez domova a vzhledem k nedostatečně fungující sociální práci v naší republice. Keller upozorňuje na šířící se sociální rizika a varuje před zaváděním pojmů z manažerských příruček do sociální práce. U klientů se dnes předpokládá a je součástí standardů sociálních služeb, že s nástupem do služeb si vypracují s pomocí sociálního pracovníka svůj individuální plán. Slovy Roberta Castela: „Chtít po někom, kdo nemá práci a je ve složité rodinné situaci, aby vypracoval projekt své existence, je dosti odvážné. Kdyby toho byli dotyční lidé schopni, nepotřebovali by, aby jim někdo pomáhal. (Castel 2009:242) „Jak konstatuje francouzský sociolog Jacques Ion: “Nová slova v sociální práci jsou ozvěnou nového ducha kapitalismu: projekt, kontrakt, evaluace, partnerství, síť. Důraz na individuální práci s klientem je odrazem individualizace společnosti v postindustriální fázi. Podobně autonomie a individuální odpovědnost odrážejí ducha nové ekonomiky.“ (Ion 2005:14) (Keller 2011:73-74)

Současně sociální práce pracuje s lidmi bez domova v trendu, který dělí praxi sociální práce dle služeb na služby preventivní – poradenského typu, služby zaměřené na naplnění základních lidských potřeb, kde najdeme nízkoprahová denní centra a noclehárny a dále služby nejvyššího řádu zaměřené na integraci a soběstačnost, sem patří služby azylových domů a sociální bydlení. (Schwarzová 2005:320)

2. Identita a bezdomovectví

Pojem identity je velmi široký, značí naše prožívání, tím kým jsme, teď a tady, značí naši jedinečnost i to jak se vztahujeme k vnějšímu světu. Identita se vyvíjí v sociálním a kulturním kontextu. Psycholog Říčan o identitě mluví takto „ mít identitu znamená, znát odpověď na otázku kdo jsem, znát sebe, rozumět svým citům, vědět kam patřím, kam směřuji, čemu doopravdy věřím, v čem je smysl mého života. Znamená to jistotu sebou samým, zodpovědnost za své činy, realistické sebevědomí, znalost svých možností a mezí. Znamená to být pevně zakotven v tradici a podílet se aktivně na tvorbě budoucnosti, osobní i společenské. Znamená to vědět o své jedinečnosti, znát své nezaměnitelné místo, svou nenahraditelnost – a to nejen intelektem, nýbrž celou hloubkou své bytosti. Znamená to mít větší podíl na vlastním životě.“ (Říčan 2004:217)

Obraz sebe samého se vytváří již od narození v interakci se sociálním prostředím. Identita tedy je sociálně konstruována. Realita není neměnná, ale je vytvářena prostřednictvím sociálních procesů. Anderson hovoří o probíhající autobiografii, která určuje naše sebepojetí. „Self je trvale probíhající autobiografie, nebo přesněji, je to plastická biografie, kterou neustále píšeme a upravujeme. Self je trvale proměňující se vyjádření našich příběhů, bytí a růstu skrze jazyk a příběhy. Tyto příběhy vyprávíme, protože se neustále pokoušíme dát smysl světu a sami sobě.“ (Anderson 2009:172)

U lidí bez domova je sebepojetí značně komplikované celou jejich situací, kterou nejsou schopni racionálně vyřešit. Vágnerová tvrdí, že identita bezdomovce je „ typická přijetím negativního obrazu sebe samého a rezignací na změnu. Někdy se pokusí o jeho zlepšení alespoň na symbolické úrovni, děje se tak stylizací a zkreslováním reality, které je více projevem bájně lhavosti než pravou lží. Primárně je cílem těchto báhorek podpora sebevědomí a teprve sekundárně může jít o získání výhod. Vinu za své selhání – v rámci obranných reakcí – přisuzují okolnostem či jiným lidem, tato interpretace jim umožňuje udržet si alespoň nějakou sebeúctu.“ (Vágnerová 2004:753)

Obranné mechanismy, jsou mechanismy, které umožňují přežití organismu vystaveného nebezpečí. Stres mohou vyvolat nejrůznější krizové situace, ať už finanční, rodinné, nebo pracovní problémy, ale i traumatizující události, zranění, nemoci. Jedinec v krizi cítí ohrožení své identity a kompetence utvářet svůj vlastní život.

Vágnerová dále hovoří o schopnostech bezdomovců, které bývají snižené a tímto se „nedovedou adekvátně orientovat ve světě. Nedovedou se poučit ze zkušenosti, ulpívají na nefunkčních způsobech chování, které jim připadají vhodné, jen proto, že je používali vždycky. Selhávají, když se dostanou do náročnější situace. Nejsou schopni prosadit svá práva a často je ani neznají. Chybějí jim základní kompetence, které jsou nezbytným předpokladem k přijatelné sociální adaptaci. K vyrovnání se zátěžemi používají nepřiměřené a neúčelné způsoby.“ (Vágnerová 2004 : 750)

Dle Kellera je realita lidí bez domova „konstruována právě určitým způsobem proto, že odmítají skutečnost, ve které se propadli až na samé dno. Buď se snaží zničit sebe, aby pro ně krajně nevlídný svět přestal existovat, anebo si vytvářejí snové vize světa přívětivého. „ (Keller 2013:247) Obviňují nespravedlivý svět, aby si uchovali poslední zbytky své vlastní identity.

3. Ženy a bezdomovectví

Bezdomovectví žen, je pro svou neviditelnost stále málo diskutované téma, ačkoliv ženy jsou ohrožené chudobou více než muži a s tím často související ztrátou domova. Z dostupných statistik zařízení Centra sociálních služeb Bohuslava Bureše Armády spásy v Praze víme, že žen je mezi lidmi bez domova asi 15 %, navštěvují především nízkoprahové denní centrum a asi 20 % žen využívá služeb noclehárny, stejné procento žen využívá služeb azylového domu.

„Dostupné informace z Evropské unie poukazují na znepokojující proporcionalní zvýšení počtu žen a dětí bez domova. Stejně tak statistické údaje, vyplývající z databáze bezdomovství v Praze u organizace Naděje, potvrzují nárůst žen bez přístřeší, které vyhledávají pomoc buď s přítelem, buď samy, nebo s dítětem. Není ojedinělé ani zaregistrování rodin s dětmi, které putují po celém území republiky a hledají zaměstnání s ubytováním.“ (Hradecký 1996:44)

Stereotypní rozdělení naší společnosti kopírují osudy žen bez domova. Veřejný muž a skrytá žena. Žena se na ulici vystavuje jiné stigmatizaci než muž. Žena si v očích veřejnosti nedokázala udržet svojí práci a domácnost, nedokázala se postarat o své děti a manžela. Nemá v pořádku svou privátní sféru, a proto se skrývá. Mnoho žen, aby se vyhnulo osidlům života na ulici, volí setrvání v nefunkčních vztazích, s agresivními partnery nebo jako možnost

volí podniky poskytující sexuální služby. Ženy také častěji využívají rodinných sítí, které je delší dobu udržují a ochraňují před pádem do chudoby v době, kdy se starají o děti. Pokud ale rodinná síť těmto ženám chybí anebo nedokáže plnit svoje funkce, protože se v širší rodině nedostává prostředků k uspokojení i jejich potřeb, nastává pád do chudoby, která je otevřenou cestou ke ztrátě domova.

Nejohroženější skupinou mezi ženami jsou matky samoživitelky a rozvedené ženy žijící osamoceně. V těchto případech pak postačí komplikace zdravotního stavu, ztráta zaměstnání a delší neschopnost placení nájmu a služeb nebo příliš vysoké půjčky na bydlení a zařízení domácnosti.

Pro ženy je typické skryté bezdomovectví. „Důvody k takovému „skrývání“ jsou mnohé. Nezřídka jsou spojeny s mateřstvím, péčí o děti, stigmatizací a kritičtějším náhledem společnosti na ženy, které tzv. selhaly – fenomény, které nutí ženy balancovat na hranici dopadu na samé dno déle než muže.“ (Hetmánková 2013:2)

Jako první po ztrátě domova volí strategii přebývání u dalších členů rodiny, příbuzných a přátel, skrývají tak svoji situaci. Následně volí rychlé vyhledávání nového partnera a přistěhování se, čímž svoji situaci na nějaký čas vyřeší, ale bludný kruh, ve kterém se ocitají je stále přítomen.

Mikulášek uvádí ve svém výzkumu, že „většina žen na ulici, na rozdíl od mužů, žije v partnerském vztahu. U mladších žen se jedná spíše o krátkodobější vztahy, kdy tyto ženy mají tendenci zůstat s partnery s vyšším společenským statusem v rámci bezdomovecké subkultury. Starší ženy naopak upřednostňují dlouhodobý vztah a motivují muže k budování stabilního zázemí. Mít partnera na ulici vnímají ženy jako nutnost – muž jim poskytuje ochranu a orientaci v životě na ulici, ženy také více než muži akcentují důležitost vztahu a potřebu blízkosti a sdílení. V partnerských vztazích zpravidla funguje genderové rozdělení rolí a dělba práce. Muž zajišťuje bezpečné místo k přespaní, zajišťuje jídlo a peníze. Žena se stará o místo, kde přespávají, uklízí a připravuje jídlo. (Mikulášek 2010:32-33)

U žen na ulici je potřeba vztahu prioritou v návazných pobytových službách, však s páry není počítáno, například v Praze, kde se koncentruje největší množství osob bez domova, není v současné době možné umístit pár společně na noclehárně nebo azylovém domě a často se tak stává, že ženy zůstávají na ulici společně se svými partnery.

4. Příčiny bezdomovectví žen

Příčinu vzniku bezdomovectví není možné jednoznačně stanovit. Vývoj vzniku vedoucímu k životu na ulici nezačne u jedné události, ale vždy jde o kombinaci mnoha faktorů. Příčiny bezdomovectví můžeme rozdělit na faktory objektivní a faktory subjektivní. Mezi objektivní strukturální faktory vedoucí k životu na ulici patří společenské faktory, kterými jsou sociální politika státu, politika zaměstnanosti, bytová politika, zákonodárství, zabezpečení občanů ve stáří a nemoci, rovnost žen a mužů. Vznik bezdomovectví také významně ovlivňují změny na trhu práce, genderová a věková diskriminace, nedostatečně podporované či absentující možnost sociálního bydlení. Tyto faktory jsou na úrovni jednotlivce těžko ovlivnitelné.

Mezi subjektivní faktory řadíme osobnost jedince, rodinnou strukturu, dosažené vzdělání, zdravotní a psychický stav, domácí násilí, alkoholovou či drogovou závislost, patologické hráčství. Dalším rizikovým faktorem v dnešní společnosti je rostoucí zadlužení domácností související s nízkou finanční gramotností. Rostoucí zadlužení rodin, neschopnost splácet pohledávky vede prvotně dříve či později ke ztrátě bydlení a rozpadu rodiny.

„Bezprizornost ženy vyvolává tyto pocity daleko intenzivněji a ulpívá na pozorovateli jako malomocenství. Reakce lidí na bezdomovství žen je daleko nepřátelštější a ve své negaci daleko pronikavější. Tvrdé odsouzení bolí bezbranné ponížené, trápí ohrožené, popouzí k nenávisti nejisté, prozatím pokorné. Vidíme, že ženy jsou v každém případě nuceny čelit ve svém životě značně větším nesnázím a obtížím, předpojatým a ustáleným názorům, a konečně viditelnějším nevýhodám než muži.“ (Hradecký, Hradecká 1996:44)

Rozvodovost v České republice v posledních letech se pohybuje na úrovni 30 tisíc za rok, což znamená, že polovina manželství končí rozvodem. „Více návrhů na rozvod podávají ženy než muži. Počet rozvádějících se manželství je zhruba stejný jako počet dětí v těchto manželstvích.“ (Matoušek, Uhlíková 2005:57)

Častým jevem po rozvodu bývá snížení ekonomické úrovně, ženy na tom bývají obvykle hůře než muži, protože se starají o děti a muži se dokážou prezentovat před soudem jako nemajetní. Často je nezbytné řešit složité finanční poměry prostřednictvím specializovaných poradců.

Z výzkumné studie Zpátky ze dna: zaostřeno na ženy, kterou provedla organizace Jako doma, vyplývají tyto příčiny ženského bezdomovectví:

a) Rozpad rodinných a partnerských vztahů – tyto ženy byly nuceny opustit domov sdílený s rodiči nebo zažívali rozpad partnerského vztahu či manželství, můžeme sem zařadit i úmrtí partnerů, rodičů nebo jiných rodinných příslušníků, se kterými ženy sdíleli společnou domácnost, společným znakem je pak zhoršená finanční situace, spojená se ztrátou podpůrných sítí, dále sem patří neznalost služeb pomáhající lidem bez domova

b) Domácí násilí – útěk před násilím partnera, doprovázený ztrátou zaměstnání a ztrátou podpůrných sítí

c) Chudoba a ekonomická nouze – pojí se s neschopností platit nájemné a s ekonomickou vazbou na jinou osobu, jelikož vazba přestala fungovat nebo zanikla. Ekonomické potíže jsou způsobeny změnou ekonomického stavu, přechodem do důchodu nebo ztrátou zaměstnání. Dalšími důvody jsou pozdě vyplacená výplata nebo nezvládnutí zvýšené finanční zátěže při přechodu k tržnímu nájmu.

d) Absence dostupného a bezpečného bydlení – absence dostupného bydlení způsobuje, že ženy nemohou svoji situaci dlouhodobě řešit a zůstávají ve službách azylového bydlení, které k tomu není určeno

e) Absence specializovaných ubytovacích zařízení – „absence zařízení pro ženy s dlouhodobými psychiatrickými obtížemi, závislostmi na alkoholu a nealkoholických drogách a jinými specifickými potřebami lze také považovat za systémový nedostatek vedoucí k bezdomovectví žen.“

Dlouhodobé setrvávání v bezdomovecké realitě dle této studie způsobuje „absenci motivace k pozitivní změně a setrvání ve stavu bezdomovectví“ (Hetmánková 2013:10,11)

Dle Štěchové mnoho zahraničních výzkumů zachytilo širokou škálu faktorů, které jsou rizikem pro vznik bezdomovectví. Opakovaně se v rámci výzkumů vyskytovaly tyto následující skutečnosti:

- chudoba a nezaměstnanost jako klíčové faktory,
- sexuální a psychické zneužívání v dětství nebo dospívání,
- rodinné rozvraty a konflikty,

- delikventní chování,
- zkušenost s pobytem ve vězení,
- dluhy, hypotéky, nezaplacené nájem,
- sousedské neshody,
- zneužívání alkoholu a drog,
- vyloučení ze školy, nízká kvalifikace,
- psychické poruchy (Štěchová, 2009)

Z výzkumu, který prováděla Armáda spásy v České republice, mezi ženami bez domova v roce 2014 vyplynuly dvě hlavní příčiny bezdomovectví „ a to jsou důvody finanční a partnerské. Celkem 57% respondentek uvedlo jako důvod ztráty domova neschopnost hradit náklady spojené s bydlením...Nejvíce rizikovou skupinou pro ztrátu bydlení jsou ženy s vyšším počtem dětí a s nižším vzděláním! Další hlavní příčinou byly problémy partnerské, které označilo celkem 26% respondentek (rozchod, rozvod, násilí atd.). Čistě partnerské násilí uvádí celkem 19% žen.“

Mnoho žen se také dostává do tíživé situace, která vede ke ztrátě domova z důvodů neznalosti svých práv a povinností. Tyto ženy neumějí jednat s úředníky, nevědí, na co mají ve své situaci nárok a kde mohou své nároky uplatňovat. V praxi se setkáváme s tím, že ženy nechtějí na úřad jít, protože jejich předchozí návštěva byla neúspěšná nebo se setkali s negativními reakcemi ze strany úředníků.

5. Ženy a chudoba

Ústředním tématem bezdomovectví žen je chudoba. Na ženy ve větší míře dopadají sociální rizika dnešní společnosti. Ta jsou spojována dle Kellera s nutností sladění rodinného a pracovního života, dále se špatně placenou prací (ženy mají až o 1/3 menší platy), spadá sem i existence neúplných rodin, nutnost starat se o starší a nemohoucí členy rodiny, která významně dopadá především na ženy a také nízká či zastaralá pracovní kvalifikace a nedostatečné pojištění ve stáří. (Keller 2011:49-50)

Dle manželů Hradeckých chudoba postihne ponejvíce vždy ty, kteří jsou málo odolní nebo slabí. Nerovnoprávnost mužů a žen, odlišnost jejich rolí, povinností a nerovných přístupů k prostředkům jako jsou nemovitosti, půjčky, školy, školení, ztěžuje ženám možnost pozvednout svou životní úroveň a životní úroveň jejich dětí. Roste tak především městská chudoba mezi ženami. Rozvedené a separované ženy musí ustavičně bojovat s diskriminací, vykonávat často těžkou fyzickou práci, bez přístupu ke vzdělání překonávají daleko těžší úkoly života chudých a bez domova. (Hradečtí 1996:22)

Mareš říká, že ženy jsou zatíženy hlavně péčí o dítě, což jim stěžuje pozici na trhu práce, kde je pro ně menší nabídka a jejich výdělky jsou výrazně menší než výdělky mužů. Dále říká, že „výrazem vnitřní chudoby žen (feminizace chudoby) jsou i jejich specifické povinnosti v rodině. Vklad neplacené domácí práce, který ženy do celkového rodinného účtování přinášejí, má za následek nejen deprivaci způsobenou ztrátou času, ale představuje i jistou bariéru možností lepšího uplatnění žen na trhu práce.“ (Mareš 1999:52,53)

Ženám jsou na trhu práce více nabízeny flexibilnější pracovní úvazky, kratší pracovní úvazky, sdílená pracovní místa s ohledem na jejich postavení v rodině, ale právě tyto neplnohodnotné úvazky mohou být jednou z příčin jejich sociálního úpadku. Jak Keller říká: „Neplnohodnotné formy zaměstnání zpravidla nefungují jako dveře pootevřené ke stabilnějším a lépe odměňovaným formám práce. Deklasují naopak pracovní podmínky a odsuzují námezdní k trvalé nejistotě. Proto platí, že zatímco ještě v nedávné minulosti se mezi sociálně vyloučené dostávali ti, kdo z různých příčin nepracovali, dnes lze do této situace rychle dospět, i když člověk pracuje. Přístup k práci přestává být zaručeným lékem na chudobu. Nejdynamičtěji se šíří právě ty formy práce, které nezajišťují lidem ani ochranu před materiální chudobou ani je neochrání před psychickým strádáním.“ (Keller 2010:170,171)

Beck si všiml, že ve vývoji nezaměstnanosti počet nezaměstnaných žen má od 50. let stoupající tendenci. Poukazuje na příkladu Spolkových zemí Německa na to, že v roce 1950 činila míra nezaměstnanosti žen 5,1%, v roce 1982 stoupla na 8,6% a od roku 1983 tvoří „polovinu z více než 2,5 milionu nezaměstnaných ženy, přičemž počet výdělečně činných žen je oproti mužům zhruba o třetinu nižší.“ (Beck 2002:168)

Dle Tomeše se mělo za to, že ekonomický růst zajistí redistribuci příjmů do sociálního státu a trvale pomůže odstranit chudobu, ale „devadesátá léta 20. Století ukázala, že chudoba v Evropě existuje, roste počet příjemců sociálních dávek, bezdomovců, neplatičů nájemného a dluhů apod.“ (Tomeš 2010:256)

Ve zprávě pro vládu píše nezisková organizace Charita, která patří k největším poskytovatelům sociálních služeb pro lidi bez přístřeší, že z průzkumů, který prováděla tak „50 % sociálních pracovníků, kteří se podíleli na průzkumu Charity ČR, označilo chudobu pracujících jako jeden z nejobávanějších problémů týkajících se chudoby a sociálního vyloučení v České republice.“ (Charita 2015)

Chudoba se vztahuje k základním lidským potřebám, mezi něž patří jídlo, zdraví, bydlení, vzdělávání, osobní svoboda, zapojení se do sociálních aktivit. Bezdomovectví je příkladem extrémní chudoby a sociálního vyloučení, kdy je částečně či zcela vyloučen přístup k naplňování těchto základních potřeb.

6. Dluhy jako příčina bezdomovectví

Se zadlužeností se potýká stále více českých domácností. Zvyšuje se životní úroveň a mění se způsob života, společnost se rychlým tempem obrací ke konzumnímu stylu života.

„Česká republika není v procesu rostoucího zadlužování výjimkou. Obdobný trend zažívají téměř všechny země vyspělého západního světa již od konce 80. let a notně tak vyvstává otázka, čím je způsobeno to, že podíl úvěrů na disponibilním důchodu domácností v posledních necelých třiceti letech prudce narůstá. Hnací motorem jsou ve většině zemí hypotéky a kreditní karty, ale někteří autoři mezi příčiny uvádí i existenci státu blahobytu.“ (Antoš 2006:3)

Mnoho lidí touží po bydlení ve vlastním bytě či domě a to je důvodem k uzavírání hypotečních smluv. Neschopnost tyto dluhy platit vede často k tomu, že o tuto nemovitost lidé přicházejí. Často u zadlužených osob dochází k podepisování dalších úvěrových smluv, z těchto peněz se snaží platit původní úvěr, neschopnost dostát závazkům u věřitelů vede do dluhové pasti, ze které již neumí vyváznout. Nízká finanční gramotnost je jedním z důvodů, proč k těmto jevům dochází. Do školních osnov nebývá finanční gramotnost zařazená a chybějící znalosti vedou k tomu, že mnoho domácností neumí hospodárně zacházet s financemi. Lidé jsou více než před rokem 1989 ovlivněni reklamou a nejsou ochotni slevit ze svých požadavků. Dalším faktorem vedoucím k zadlužení je nedostatek finančních rezerv, které by mohli použít v případě nečekané události. V neposlední řadě náhlá nezaměstnanost, úraz, nehoda nebo vážná nemoc vede k prohloubení zadlužení. K velkým finančním potížím zvláště u žen pak žijících po rozvodu s dětmi, postačí výpadek platu nebo chybějící výživné.

Dle Matouška je nedobytné výživné častým problémem, který ovlivňuje uspokojování základních existenčních potřeb v neúplných rodinách, které se pak ocitají v kritických poměrech, protože soudní řízení se vleče řadu let. Dále uvádí, že se „riziko chudoby častěji týká matek než otců, kteří jsou obecně lépe zabezpečeni.“ (Kodymová, Koláčková 2005:45,46)

Česká vláda zatím nezavedla doporučení Rady Evropy č. R (82), kterým by se stát zaručil přispívat na výživné nezaopatřených dětí v případě, že povinná osoba tuto povinnost nesplňuje. V Evropě již 16 států zajišťuje výživné na děti, Česká republika mezi ně nepatří.

7. Domácí násilí jako významný faktor bezdomovectví

Podle reprezentativní studie AV ČR zažije během svého života 38% žen v ČR násilí ze strany svého partnera. Většinu obětí domácího násilí tvoří ženy (95%), přičemž pachatelé jsou současní nebo bývalí partneři. Aktivně hledat pomoc v případech domácího násilí nejčastěji přicházejí ženy ve věkové kategorii 30-44 let. Opakované statistiky potvrzují, že domácí násilí zažívají lidé bez ohledu na své vzdělání a sociální postavení. Statisticky významnou skupinu tvoří ženy na mateřské dovolené 27,6% klientek. Dalších téměř 15% žen není ekonomicky aktivních, či je vyloučeno z trhu práce (studentky, nezaměstnané ženy, ženy v důchodu, ženy v domácnosti). Celkem v úplné či částečné ekonomické závislosti na svém partnerovi tedy žije 42,5% žen-obětí domácího násilí. Všechny oběti mají zkušenost s psychickým násilím, přes 80% z nich má zkušenost s násilím fyzickým. (ROSA)

„Domácí násilí zahrnuje všechny formy, fyzického, sexuálního a psychického týrání ve všech druzích blízkých vztahů, včetně vážných pohnutek použití podobného násilí. Partneři nebo osoby blízké mohou žít ve společné domácnosti, mohou být rozvedeni, mohou žít odděleně, anebo spolu dlouho, či dokonce nikdy nežili. Ve většině případů jde o násilí páchané muži vůči ženám (vlastním manželkám, družkám, partnerkám), někdy i vůči dětem a prarodičům.“ (Matoušek 2010:277)

V jeho průběhu si ženy postupně budují určité strategie k přežívání domácího násilí, těmi může být pasivní a úslužné chování, plnění požadavků, uklidňování a omlouvání partnera. Postupně se u nich rozvíjí „syndrom týrané osoby“, který dle Ševčíka (2011:44,45) má tyto projevy:

- symptomy posttraumatické stresové poruchy
- naučená bezmocnost
- sebezničující zvládací strategie
- popírání viny útočníka
- minimalizace násilí
- bagatelizace následků
- popírání viktimizace
- odmítání možnosti pomoci

„Výzkum z roku 2006 potvrdil, že v zásadě stejné zůstávají typické znaky domácího násilí mezi partnery. Značná část případů partnerského násilí je dlouhodobá (59%), má tendenci být stále častější (52%) a ve velké většině zahrnuje fyzické násilí (81%), z toho nejčastěji v kombinaci s psychickým násilím (48%).“ (Ševčík 2011:32)

Žena se tak ocitá ve svízelné situaci, kdy vyčkává a očekává obrat v chování partnera nebo zvolí cestu odchodu, protože se již obává o svojí bezpečnost a bezpečnost svých dětí. Domov dle Giddense se pro ženu „stal nejnebezpečnějším místem v moderní společnosti“ namísto toho, aby byl oázou jistoty a štěstí. (Giddens 2005:177) Pro takové ženy ulice znamená úkryt, ale pro ženu bez domova, která žije s násilníkem na ulici je ulice ohrožující, protože násilník prostředí ulice zná a následný únik je pro ohroženou ženu komplikovanější. „Služby pro oběti domácího násilí nebudou pro takovou klientku dostupné, protože ona je primárně bezdomovkyní a teprve potom obětí domácího násilí.“ (Marek, Strnad, Hotovcová 2012:109) Například v Praze nejsou pro takou ženu schůdné žádné služby a to z důvodů služeb kombinovaných pro muže a ženy.

8. Zdravotní stav žen bez domova jako faktor bezdomovectví

Prostřednictvím výzkumu organizace Armády spásy z roku 2014, který se věnoval příčinám vzniku bezdomovectví žen, bylo ženami uváděno špatné fyzické nebo duševní zdraví. Respondentky uvedly ve 24,5% špatné fyzické zdraví, 30,6% zdraví duševní, ve 13,5% kombinace obou faktorů. Ve výzkumu je dále uvedeno, že u žen s delší dobou pobytu v prostředí ulice se zvyšuje možnost výskytu zdravotního nebo psychického onemocnění. Život žen v nejistotě tedy vede ke kumulaci zdravotních problémů. (Kuběna 2014) „Mezi nejčastěji uváděná psychická onemocnění u bezdomovecké populace patří závislosti na alkoholu a nealkoholových drogách, psychotická onemocnění, depresivní a úzkostné poruchy, posttraumatická stresová porucha, pokusy o sebevraždu, porucha chování a poruchy osobnosti. Velmi častá je také komorbidita, tj. kombinace duševních poruch. U mužů jde nejčastěji o kombinaci poruchy osobnosti se závislostí u žen zase o kombinaci úzkostně-depresivních poruch a závislosti.“ (Marek, Strnad, Hotovcová 2012:42) Hlavní příčinou bezdomovectví žen psychiatrická diagnóza, která je čtyřikrát větší než u mužů. (Marek, Strnad, Hotovcová 2012:109)

Péči o zdravotní stav lidí bez domova stát nevěnuje téměř žádnou pozornost. Často se stává, že lidé z ulice jsou odmítáni v lékařských zařízeních, buď z důvodů viditelného „bezdomovectví“, nebo z finančních důvodů, kdy nedochází k úhradám zdravotního pojištění ze strany osob bez domova. O to významněji se na této péči podílejí neziskové organizace, které zprostředkovávají ošetrovatelskou a lékařskou péči ve svých nízkoprahových zařízeních. Organizace Naděje v Praze je prvním poskytovatelem, který umožňuje ženám z ulice využívat gynekologickou ambulanci s ultrazvukem. Tato ordinace začala fungovat v letošním roce. V roce 2014 lékařské péče organizace Naděje využilo 607 žen bez domova. (Naděje).

Další realizovanou službou v Praze je „Azylový dům s ošetrovatelskou službou ADOS, který je určen osobám bez přístřeší, u nichž se akutně zhoršil zdravotní stav nebo potřebují vyřešit krátkodobou rekonvalescenci po nemoci, operaci, úrazu apod. Jde v ČR o unikátní sociální službu, která se zaměřuje na zlepšení zdravotního stavu osob bez přístřeší. ADOS není zdravotnické zařízení, nejedná se o službu následné péče nebo léčebnu pro dlouhodobě nemocné. Cílem tohoto zařízení je poskytnout klientům důstojné podmínky v době jejich zhoršeného či nepříznivého zdravotního stavu. Nejčastějším důvodem pobytu v ADOS jsou akutní stavy (např. laryngitida, viróza, kožní defekty, rekondiční pobyt po

chirurgickém výkonu). To, co si „normální“ člověk vyleží doma, to osobám bez přístřeší poskytuje ADOS. V rámci těchto služeb bylo v roce 2014 poskytnuto klientům 282 pobytů, z toho ženám 54 pobytů. Průměrná délka pobytu byla 10 dní. Zdravotnický personál vykonal 9.164 ošetrovatelských výkonů a proběhlo tu 810 lékařských vyšetření. Zařízení disponuje kapacitou 26 lůžek. (Šusterová 2015:21-23).

Nejvíce ohroženou skupinou lidí bez domova jsou ti, kteří tráví dny i noci přímo na ulici. Zdravotní rizika jsou nepříznivé podnebí, v zimě mrazy, vlhko, sníh, v létě zase parná horka. Na ulici je velké ohrožení kriminalitou, když někdo spí venku úplně nechráněný. V provizorních přístřešcích jsou rizika spojená s nedostatečně zaopatřeným vytápěním, kde mohou vznikat požáry nebo různé otravy oxidem uhelnatým. Problém s hygienou, může přispívat k šíření žloutenky typu A. V Armádě spásy fungují tři ošetrovny, které každoročně ošetří dle statistik tři až pět tisíc lidí. Nicméně jsou pouze ve třech městech – Praze, Brně a Ostravě. Armáda spásy již dlouhodobě poukazuje na nedostatek ambulantních zdravotních center pro lidi bez domova a na nedostatek lékařského personálu, který by se měl zájem věnovat ambulantní lékařské praxi pro lidi bez domova.

„Vize a cíle Armády spásy ve zdravotní péči o lidi bez domova. Rozvoj zdravotních služeb pro lidi bez domova je jedním ze strategických cílů Armády spásy. Zřízení terénní ošetrovatelské služby ve všech městech, kde Armáda spásy působí. Součástí této služby by ve velkých městech měla být pojízdná ambulance. Zřízení ordinací praktického lékaře pro lidi bez domova v Ostravě a v Brně. Nedílnou součástí by měla být i zajištění psychiatrické péče a prohlubování spolupráce s odbornými lékaři (zubař, gynekolog, apod.). Strategický plán následné zdravotní péče pro lidi bez domova propuštěné z nemocnic po hospitalizaci, budování středisek respirační péče. Otevření minimálně jednoho domova Přístav v každém regionu ČR.“(Pekárková 2015:1)

Fungující Finský model „Housing First“ naproti tomu ve svém radikálním pohledu na problematiku lidí bez domova s duševním a jiným onemocněním říká, že je prvotní nutností „poskytnout stabilní dlouhodobé, důstojné a finančně dostupné bydlení za každou cenu. Podle finské myšlenky totiž bydlení představuje první bod zotavení. Všechno ostatní může počkat.“ (Rad Bandit)

9. Legislativa v České republice

Termínem bezdomovec v českém právním řádu v zákoně č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství, definuje bezdomovce jako osobu bez státního občanství nikoli jako osobu bez domova. Zákon č. 108/2006 Sb. O sociálních službách používá označení osoba (občan) bez přístřeší, nebo pak osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Listina základních práv a svobod zakotvuje právo na pomoc v hmotné nouzi. Čl. 30. odst. 2. Listiny říká, že „Každý kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.“

Zákony provádějící toto ustanovení jsou:

- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, je formou pomoci osobám a rodinám s nedostatečnými příjmy, jejichž celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb, má zároveň působit motivačně. Jednotlivými dávkami jsou příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc. Tímto opatřením stát bojuje proti sociálnímu vyloučení.
- Zákon č. 110/2006 Sb., o existenčním a životním minimu, tímto minimem rozumíme uznanou hranici příjmů sloužící k zajištění výživy a základních osobních potřeb. Existenční minimum představuje minimální hranici příjmů, která je považována za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních životních potřeb na úrovni umožňující přežití. § č. 2 tohoto zákona stanovuje jeho současnou měsíční výši pro jednotlivce na 3410 Kč. Dále § č. 5 tohoto zákona stanovuje výši existenčního minima měsíčně na 2200 Kč.
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, upravuje podmínky a způsob poskytování přídatku na dítě, rodičovského příspěvku, příspěvku na bydlení, porodného a pohřebného. Pro osoby ohrožené bezdomovectvím je nejdůležitější příspěvek na bydlení, kterým stát přispívá na náklady bydlení vlastníkově či nájemci bytu, v němž je hlášen k trvalému pobytu, pokud příjmy jeho nebo jeho rodiny ve výši 30 %, v Praze 35 %, nestačí na pokrytí nákladů na bydlení, a zároveň jsou nižší než příslušné normativní náklady stanovené zákonem. Příspěvek je možné poskytovat pouze po omezenou dobu, což neplatí v případě osob starších 70 let a zdravotně postižených občanů.
- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci (dále jen "osoba")

prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách. V § č. 2 stanovuje zásady této pomoci:

(1) Každá osoba má nárok na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství (§ 37 odst. 2) o možnostech řešení nepříznivé sociální situace nebo jejího předcházení.

(2) Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob.

Stávající systém sociálních dávek významně snižuje potřebu žen zajišťovat si příjem maladaptivním způsobem (což jsou např. drobné krádeže, podvody, půjčky, prostituce), což velmi napomáhá prevenci vzniku dalších sociálně patologických jevů.

Dlouhodobě právně nezakotvená zůstává problematika sociálního bydlení. V malé míře existují úpravy řešení bezdomovectví, například pro město Prahu, byla vydána Koncepce pro postupné řešení problematiky bezdomovectví v hlavním městě Praze v letech 2012-2020. Tato koncepce je však pouze doporučením k řešení dnešního stavu, její nedodržení sebou nenese žádné právní důsledky ani odpovědnosti. Směrem k veřejnosti je však tato koncepce důležitou informací, že město Praha a její zastupitelé vnímají a snaží se problematiku bezdomovectví řešit. Druhou Koncepcí bydlení ČR do roku 2020, schválila vláda v roce 2013, za cíl si stanovila navržení komplexního řešení sociálního bydlení s využitím institutu tzv. bytové nouze. Garantem této koncepce je Ministerstvo pro místní rozvoj ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí.

10. Prevence bezdomovectví

Dle Hradeckých je hlavním prvkem prevence všech sociálně patologických jevů, fungující rodina, kvalitní a láskyplné soužití rodičů s dětmi. Pevná a funkční rodina, která vytváří svým dětem opravdový domov, je zárukou zdravé budoucí generace, její podpora je velmi důležitá. (Hradecký, Hradecká 1996:54)

Ve Vídni je od roku 2010 zaváděn model housing first, prochází dosud většina lidí bez domova vícestupňovým (prostupným) bydlením. Proces integrace by měl ideálně být zakončen přidělením obecního bytu- Vznikl projekt Haus Felberstraße, jehož cílem je zajistit bydlení rodinám bez domova v bytech nabízených soukromým nájemním sektorem. Projekt realizuje společnost s ručením omezeným „Wieder wohnen“, pobočka městského sociálního fondu. Cílem práce s rodinami je, že se naučí spravovat rozpočet své domácnosti a získají znalosti a dovednosti týkající se bydlení a stěhování do bytu na soukromém nájemním trhu. V projektu rodiny zůstávají maximálně osm měsíců. Podpora je rozdělena do tří hlavních fází: zajištění finančního příjmu, plánování rozpočtu domácnosti a hledání bytu v soukromém nájemním sektoru. Takový model značně snižuje náklady, které jsou spojované s reintegrací osob bez domova. (Sládek, Snopek 2014:71-73)

Prevence je nedílnou součástí boje s bezdomovectvím. Jedním z nejdůležitějších prvků prevence bezdomovectví je, že přispívá k zachování lidské důstojnosti a podporuje integraci jedince ve společnosti. V České republice prevence bezdomovectví naráží na řadu institucionálních a legislativních překážek a v konečném důsledku není systémově řešena.

Účinná prevence bezdomovectví spočívá v systémově garantované možnosti pracovat s osobami a poskytnout jim pomoc dříve, než přijdou o bydlení. Prevence bezdomovectví je mnohonásobně levnější než následné řešení; vynaložené náklady mají vysoký potenciál návratnosti.

Podle Miloty by zde primárně měly být aktivity, které snižují riziko bezdomovectví v široké populaci, radíme sem především změnu celkového nastavení bytových politik a dávkových systémů směřujících na podporu dostupnosti bydlení. Sekundární intervence by cíleně měli směřovat na populaci výrazně ohroženou bezdomovectvím pro své specifické charakteristiky, jako jsou lidé opouštějící institucionální péči nebo lidé v krizové situaci, jež velice pravděpodobně povede k vystěhování. Terciárně se zaměřuje na lidi aktuálně ohrožené bezdomovectvím. Do tohoto souboru opatření lze zařadit nástroje jako „harm reduction“ nebo

nástroje rychlého návratu do bydlení. Předpokladem prevence ztráty bydlení je dlouhodobá udržitelnost a důstojnost bydlení, jehož ztrátou je daný člověk ohrožen. Mezi klíčové aktéry prevence bezdomovectví patří nájemce, jehož spolupráce je zjevně nezbytná. Dále pak majitel/pronajímatel/správce nemovitosti, ti rozhodují o zachování nebo prodloužení nájemní smlouvy jsou klíčovými prvky spolupráce a na úrovni obce jednotlivé sociální odbory, které ve struktuře představují jediný formální článek určený k řešení problematiky prevence ztráty bydlení. Nutná je spolupráce s poskytovateli sociálních služeb, ti se často dozvídají o zadlužení a neplacení nájemného jako první a s nimi také zdravotnické a psychiatrické služby. Cílem spolupráce je udržení bydlení a zmírnění následků krize. Rychlá reakce je nutná v případě nesoučinnosti ze strany ohrožené domácnosti rychlé vyklizení (aby se dluhy nestaly nesplacitelnými). Důsledná by měla být koordinace jednotlivých aktérů, kteří mají kompetence podpořit člověka ohroženého ztrátou bydlení. Nedostatkem je, že Case management není dostatečně využíván v situacích ohrožení ztrátou bydlení, přestože se velice často jedná o případy, do nichž je angažována rozsáhlá síť aktérů, kteří však o sobě často nevědí a velice často volí postupy, jež jsou v důsledku protichůdné. Jednání jednotlivých aktérů není rámováno společným cílem: udržení bydlení a předejití bezdomovectví u ohrožené domácnosti. Zatím však neexistuje legislativní rámec, který by všechny aktéry ke společnému cíli vedl. (Milota 2015:66-68)

Prvním přelomovým projektem je Strategický plán sociálního začleňování města Brna, který byl odsouhlasen dne 15.3.2016. Agentuře pro sociální začleňování se podařilo ve spolupráci s vedením města Brna prosadit projekt, který představuje široký rámec politiky ukončování bezdomovectví, obsahující mimo jiné i aktivní politiku zaměstnanosti. Již v červnu začne zabydlování prvních rodin a následovat budou vybraní jednotlivci.

11. Dostupné služby pro osoby bez domova

Poskytování sociálních služeb lidem bez domova, se realizuje na základě Zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. Jednotlivé sociální služby musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, s cílem podporovat rozvoj jejich samostatnosti a motivovat je aktivně k činnostem, které vedou k sociálnímu začleňování a opuštění jejich nepříznivé sociální situace. Služby jsou poskytovány v zájmu osob tak, aby bylo zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod. Primárně dle vymezení zákona o sociálních službách jsou určeny služby terénní, ambulantní (nizkoprahová denní centra a noclehárny) pobytové služby (azylové domy).

Sociální poradenství – poskytuje osobám v nepříznivé sociální situaci informace k řešení jejich situace. Základní sociální poradenství je součástí všech druhů sociálních služeb.

Terénní programy – jsou služby poskytované osobám, které vedou nebo jsou ohroženy rizikovým způsobem života. Služba je určena pro problémové skupiny dětí a mládeže, uživatele drog, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba obsahuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.

Nizkoprahová denní centra – poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby pro osoby bez přístřeší. Služba obsahuje tyto základní činnosti:

- a) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- b) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí.

Noclehárny – poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o přenocování. Služba obsahuje tyto základní činnosti:

a) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,

b) poskytnutí přenocování

Azylové domy – poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba obsahuje tyto základní činnosti:

a) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,

b) poskytnutí ubytování

c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí.

Tréninkové byty - slouží jako návazná služba azylového domu, klienti se zde připravují na přechod do pronájmu nebo do vlastního bydlení. Mají možnost nadále spolupracovat se sociálním pracovníkem. Doba ubytování je jeden rok. Klienti hradí všechny služby spojené s pobytem v tréninkovém bytě. Nadále mají možnost návratu do azylového domu.

Terénní programy v oblasti bydlení - jedná se o služby podporující nácvik dovedností u občanů, kteří mají nájemní bydlení, ale ocitají se v situaci, kdy z nějakých náhlých důvodů nejsou schopni samostatně bydlet, převážně hradit nájem a další poplatky související s bydlením. Variantou terénních služeb je vazba podnájemních či nájemních bytů ve vazbě na sociální službu. Cílem této služby je příprava osob na samostatné bydlení.

Tabulka 1. Sociální služby

Dostupné služby v Praze	
Sociální služba	počet
Domy na půl cesty	4
Nízkoprahová denní centra	4
Azylové domy	25
Noclehárny	5
Sociální rehabilitace	44
Krizová pomoc	9
Terénní programy	20
Domovy se zvláštním režimem	15

Zdroj: iregistr.MPSV

V současné době je v Praze pouze jedna organizace, která se zaměřuje na ženy bez domova a tím je organizace Jakodoma. Pro tuto práci je nezbytné projekt představit.

Sdružení vzniklo v roce 2012. Cílovou skupinou jsou ženy bez domova, tento projekt je v České republice zatím ojedinělý a jako jediný v zemi se zabývá genderově specifickým bezdomovectvím. Nezbytnou součástí práce této organizace jsou realizované výzkumy, a konference, které pořádají a spolupráce se zahraničními partnery. K jejich práci patří také projekt Kuchařky bez domova, kde ženy bez domova nabízejí jídlo vlastní výroby a prodávají ho na příklad na farmářských trzích, festivalech a jiných akcí pro veřejnost. Snahou je setkávání se s lidí s domovem a bez domova v jiném kontextu. Cílem je založení sociálního podniku.

„Na bezdomovectví se snažíme nahlížet jinak. Vycházíme z toho, že lidé bez domova jsou sami experti expertkami na svou situaci a jsou aktéry a aktérkami svého života. Věříme, že se správnou podporou dokáže každý člověk bez domova dosáhnout významných pozitivních změn. Spíše než „služby“ nabízíme partnerství.

Základními cíli je upozorňovat na genderový podtext bezdomovectví a poskytovat ženám bez domova podporu. Informovat a odstraňovat stereotypy spojované s bezdomovectvím. Integrace osob bez domova. Podpora prevenci ohrožení bezdomovectvím. Měnit pohled na bezdomovectví ve společnosti. „ (Jakodoma)

Organizace je založena na participativním přístupu a kritické a radikální sociální práci. V těchto systémech není člověk bez domova klientem služeb, ale jeho partnerem, expertem je zde člověk bez domova a sociální pracovníci fungují jen jako partneři a průvodci.

V roce 2014 zahájila organizace jako doma projekt Peer to peer terénních pracovníků. Kde ženy bez domova mohou uplatnit znalosti a dovednosti získané „na ulici“ a pomoci dalším ženám z prostoru ulice při orientování se v problematice a jsou tak často schopny poradit s věcmi, o kterých školený sociální pracovník nemůže mít přehled.

12. Shrnutí

V teoretické části byl představen fenomén bezdomovectví žen a jeho teoretická východiska. Dále bylo bezdomovectví žen rozděleno, dle kategorií ETHOS, které rozděluje tyto formy bezdomovectví na osoby bez střechy, bez bytu, dále na lidi žijící v nejistém bydlení a v bydlení nevyhovujícím. U žen je nejčastější formou takzvaně bezdomovectví skryté, které ženy volí kvůli velké stigmatizaci, které sebou pobyt na ulici přináší.

Pro doplnění celkového obrazu bezdomovectví byla doplněna nejnovější data z průzkumu řešení bezdomovectví v obcích s rozšířenou působností.

Bezdomovectví žen má mnoho příčin a za jedny z hlavních lze považovat chudobu a rozpad partnerských vztahů, dluhy a domácí násilí, které je významným faktorem bezdomovectví žen. Byl také zmíněn zdravotní stav, který je také další příčinou, proč ženy končí na ulici.

V další části pak byla zmíněna legislativa, která doprovází sociální práci s lidmi bez domova a následně, byly zmíněné sociální služby, které mohou tito lidé využívat.

V další kapitole byla zmíněna prevence bezdomovectví, které se v České republice stále nevěnuje dostatečná pozornost a na jejíž větší zapojení a zapracování do sociální práce stále čekáme. Návazně na tuto kapitolu byly představeny všechny současně dostupné sociální služby dle zákona O sociálních službách č. 108/2016 Sb.

VÝZKUMNÁ ČÁST

13. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

13.1 Formulace hlavního cíle výzkumu, výzkumné dílčí cíle

Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit možnosti řešení bezdomovectví žen. Tento cíl byl rozložen do níže popsanych dílčích cílů.

Dílčí cíl 1. Reflektovat osobní rovinu práce se ženami bez domova.

Dílčí cíl 2. Reflektovat práci organizace v níž informantky pracují.

Dílčí cíl 3. Reflektovat současné zákony a jejich překážky pro sociální práci.

13.2 Odůvodnění volby výzkumné strategie

Metodou výzkumu byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Pro rozbor nahraných rozhovorů byla použita zakotvená teorie dle Strausse a Corbinové, „je to teorie induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatímne ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů. Proto se shromažďování údajů o zkoumaném jevu, jejich analýza a teorie vzájemně doplňují. Nezačínáme teorií, kterou bychom následně ověřovali. Spíše začínáme zkoumanou oblastí a necháváme, ať se vynoří to, co je v této oblasti významné.“ (Strauss, Corbinová 1999:14)

Cílem výzkumu je zjistit, jak sociální pracovníci reflektují svoji práci s klientkami, kde vidí překážky úspěšné sociální práce, jaká omezení při své práci vnímají, ať už jsou na straně organizace nebo ze strany legislativních opatření. Z dosažených výsledků budou formulována doporučení pro proměnu služeb do budoucna, aby sociální práce byla úspěšnou cestou reintegrace žen bez domova.

13.3. Fáze výzkumu:

Respondentky byly nejprve vyzvány k vyprávění o sobě a organizaci, ve které pracují a následně byly dotazovány na konkrétní práci s klientkami.

Rozhovory byly nahrávány na diktafon a následně doslovně přepsány. Žádný text nebyl stylisticky upraven a bude ve svém původním znění. Následně byly rozhovory kategorizovány do společných obecných oblastí – témat užívaných v rozhovorech, kterými budou:

- práce sociální pracovnice
- práce s klientkami
- omezení dané organizací
- omezení ekonomická
- omezení na straně klientek
- současná dostupnost služeb

13.4 Cílová skupina výzkumu:

Cílovou skupinu výzkumu tvořili sociální pracovnice Armády spásy ze všech sociálních služeb, které na území České republiky poskytuje tato organizace. To jsou nízkoprahové služby nocleháren a denních center, azylové domy, azylové domy pro matky s dětmi, domovy se zvláštním režimem a jedna specializovaná služba „Vyhlídka pro ženy“, která nabízí pomoc ženám, které absolvovaly léčbu závislosti na alkoholu či hráčských aktivitách.

13.5 Odůvodnění volby výzkumného souboru

Do výzkumného souboru byly vybrány sociální pracovnice z neziskové organizace Armády spásy, které pracují s cílovou skupinou žen bez domova. Výběr dotazovaných pracovníků byl záměrný. Bylo osloveno 13 pracovníc, všechny s účastí na výzkumu souhlasily. V níže uvedené tabulce jsou uvedeny údaje ke všem informantům a jejich označení pro výzkum.

Tabulka 2. Transformace hlavního cíle do výzkumných otázek.

Hlavní cíl	Dílčí cíl	Tazatelské otázky
Možnosti řešení bezdomovectví žen	DC1: Reflektovat osobní rovinu své sociální práce a jaké nástroje SP používá	1: Pracujete odlišně s klientem mužem nebo ženou?
		2: V čem spočívá odlišnost práce?
		3: Vnímáte genderové aspekty své práce?
		4: Jak se vyhýbáte stereotypům muž/žena?
		5: Co by vám pomohlo při práci s klientkami?
		6: Jak hodnotíte motivaci žen bez domova, s nimiž pracujete?
		7: Kde vidíte největší překážky při práci s ženami bez domova?
	DC2: Reflektovat práci organizace v níž informantky pracují	1: Jak Vaše organizace pracuje s ženskými tématy?
		2: Jak Vaše organizace zapojuje ženy bez domova do rozhodování (pravidla služby, domovní řád atd.?)
		3: Pokud participují na rozhodování, tak jakým způsobem?
		4: Pokud neparticipují, co je důvodem?
		5: Jak hodnotíte služby Vaší organizace pro ženy bez domova?
		6: Co Vám od organizace chybí pro vaší práci ?
		7: Máte možnost vstupovat do rozhodování organizace?
	DC3: Reflektovat současné zákony a jejich překážky pro sociální práci	1: Jak hodnotíte nastavení legislativy v rámci otázky bezdomovectví?
		2: Co považujete za pozitivní v právní úpravě hmotné nouze?
		3: Co považujete za negativní v právní úpravě hmotné nouze?
		4: Jak hodnotíte institut mimořádné okamžité pomoci?
		5: Jak hodnotíte nastavení doplatku a příspěvku na bydlení?
		6: Jaké překážky vidíte v současné legislativě?

Tazatelské otázky
Ad cíl 1) školení, výcviky, zda-jsou pro svou práci připraveni a školeni
Jak mají nastudovanou ženskou problematiku?
Zda-li rozlišují gender?

Zdroj:vlastní výzkum

Tabulka 3. Přehled

Označení dotazovaných	Počet let práce s ženami bez domova
R 1	8
R 2	2
R 3	2
R 4	1
R 5	6
R6	5
R7	8
R8	4
R 9	3
R10	5
R11	3
R12	4
R13	3

Zdroj: vlastní výzkum

13.6. Sběr dat a strategie pro jejich analýzu

Rozhovory byly vedeny od září do listopadu 2015, na pracovištích informantek. Nejprve bylo představeno téma diplomové práce a její struktura. Informantky byly seznámeny s tím, že jejich odpovědi budou použity pouze pro potřeby diplomové práce a budou uvedeny pod číselným označením, a že jejich jména nebudou v diplomové práci použity. Dále byly požádány o souhlas s nahráváním rozhovoru na diktafon.

13.7. Rizika výzkumu

Autorka si je vědoma, možnosti určitého zkreslení, které je způsobeno zaujatostí své vlastní osoby na tématu práce. Výzkumné šetření probíhalo na pracovišti se spolupracovnicemi, které jsou ve stejném postavení vůči autorce práce. Výhodou je angažovanost spolupracovnic v dané oblasti, o níž je autorka informovaná díky spolupráci v organizaci. Rozhovory probíhaly otevřeně a informantky sdělovaly i své osobní zkušenosti, které mají s cílovou skupinou žen bez domova.

Za další riziko může být považován typ práce organizace v níž informantky pracují a nedostatečné informace, které mají k jiným stylům sociální práce, které v České republice teprve vznikají.

Miovský upozorňuje na možnost nesourodých informací, které informanti v rozhovoru poskytují. (Miovský 2006:158-159), struktura rozhovoru se dařila dodržet pomocí tazatelských otázek.

14. Zpracování získaných údajů

Hlavní cíl výzkumu (zjistit možnosti řešení bezdomovectví žen z pohledu sociálních pracovníků pracujících v neziskových organizacích), ten byl rozpracován do dílčích cílů pomocí výzkumných otázek, dále v textu budou představeny zjištěné výstupy.

14.1. Dílčí cíl 1: Reflektovat osobní rovinu práce se ženami bez domova

Za účelem naplnění prvního cíle, autorka pracovala s kódy gender, stereotyp, překážky na straně pracovníka, motivace žen bez domova.

Všechny respondentky se ve svých výpovědích na otázku odlišnosti práce s klientem ženou nebo mužem shodly na tom, že při své práci s klienty nevnímají rozdíly, jedná-li se o muže nebo ženu. *„Odlišnosti ve své práci jsem si nevšimla, protože muži a ženy nosí svoje témata a ty témata bych definovala za shodné. Vždy jsem řešila jen to, co si přinesl klient, jeho zakázku. Nějakých speciálních odlišností jsem si za svoji praxi nevšimla.“ (r1)* Shodně popisují, že klient je pro ně klient bez genderových rozdílů. *„Klient by měl být klient, nemělo by být rozlišováno, zda se jedná o muže nebo ženu. Prvotní přístup by neměl být vyčleněný. Každý je natolik individuální, že by měl být individuální přístup. Nemělo by záležet na pohlaví, ale žena bude zranitelnější. Pro ženu vidím větší akutnost.“ (r3)*

Shodují se na stejné práci bez rozdílu pohlaví. *„Já si myslím, že klient je pro mě člověk, ať už je to muž nebo žena. Nedělám mezi nimi rozdíly. Záleží na osobnosti člověka, některý muž by chtěl rodinu a žít v bytě, některá žena vám zase odpoví, že pro ni to není důležité.“*

Nerozlišovala bych pohlaví. (r4) „Odlišnost při práci s klientem z hlediska pohlaví nespátřuji.“ (r9)

Některé respondentky uvedly, že v určitých jednotlivých případech pouze spatřují rozdíly, a to hlavně v tématech, které si sebou klienti sociální služby přinášejí. *„Nevím, zdá se mi, že klienti přichází a řešíme jednotlivé problémy, takhle asi o své práci nepřemýšlím, ale teď když o tom mluvíme možná mají ženy více vztahových témat a rozdíly tam přeci jen spatřuji“ (r10)*

„V zařízení domova se zvláštním režimem pracujeme s uživateli stejným přístupem, ať se jedná o ženu nebo muže. Samozřejmě přistupujeme ke každému dle jeho individuálních potřeb, které se v rámci pohlaví mohou diametrálně lišit. Obecně, ale přístup vychází z nastavených pravidel a postupů domova“. (r5)

Většina sociálních pracovníků se řídí standardy kvality v sociální práci a při své práci používají model individuálního plánování s klientem služby, dále se řídí individuálně nastavenými pravidly pro danou službu a vycházejí ze směrnic, které jsou dané ze strany zaměstnavatele v našem případě ze směrnic Armády spásy. *„Při své práci nevnímám výrazné rozdíly při práci s muži a ženami. Problematika bezdomovectví a složitá sociální situace je u našich klientů, ať žen nebo mužů, hodně podobná.“* (r5)

„V zařízení domova se zvláštním režimem pracujeme s uživateli stejným přístupem, ať se jedná o ženu nebo muže. Samozřejmě přistupujeme ke každému dle jeho individuálních potřeb, které se v rámci pohlaví mohou diametrálně lišit. Obecně, ale přístup vychází z nastavených pravidel a postupů domova“. (r5)

Rozdíl pocítují v tématech, které klientky do služby přinášejí. *„Odlišnost je patrnější v potřebách žen.“* (r5) Ženy u pracovníků hledají oporu v tíživé životní situaci. *„ženy většinou potřebují více emoční podpory a porozumění, mají více strach, jsou nedůvěřivé. Muži spíše racionální, věcný přístup, bez zabředávání do pocitů a emocí. Práce je ale skutečně trochu odlišná u každého, nedělím klienty na muže a ženy.“* (r13) Pracovnice poukazuje na důležitost hlídání si vlastních hranic. *„Ačkoliv se řídím stejnými pravidly, práci s muži a ženami vnímám odlišně. Například při práci s hranicemi – u mužů si více hlídám vtípky a familiérnost jako prostředky k manipulaci a se ženami si více hlídám slzy jako prostředky k manipulaci.“* (r12).

Když se dotkneme otázky genderových aspektů práce se ženami v sociální službě, pak většina pracovníků si tohoto tématu není vědoma. Ze 13 respondentek pouze 3 byly schopné na tuto

otázku odpovědět. Čtyři odpověděly, že takový aspekt nevnímají a zbytek respondentek neuměl tuto otázku zodpovědět.

„Při své práci nevnímám výrazné rozdíly při práci s muži a ženami. Problematika bezdomovectví a složitá sociální situace je u našich klientů, ať žen nebo mužů, hodně podobná.“ (r5) Pracovnice vnímají, že žena bez domova je zranitelnější než muž bez domova. *„Asi v té zranitelnosti. Žena je křehčí než muž a pro ni je pobyt v prostředí ulice velmi složitý, trvá delší dobu, než se dostane do služeb, často situaci řeší jiným způsobem, mám klientky, které si raději vydělávaly prostitucí než by zůstaly bezprizorně na ulici, ale takový život je také velmi ničující“ (r2)*

Genderově citlivý přístup předpokládá posilování kompetencí na straně klientek, vede k větší samostatnosti. *Důvody, proč jsou klienti v problematické sociální životní situaci, jsou různé, ale celkově klienty vnímám jako oběti – ať už je viníkem špatné rodinné či sociální prostředí nebo systém sociální politiky, myslím si, že pokud klient chce bydlet a toto základní právo mu není poskytnuto, je obětí. S tímto přístupem poté jinak vnímám oběť muže – který z pohledu genderově přisuzovaných vlastností má potřebu vydělávat peníze a být samostatný. Zatímco na ženu se dívám jako na oběť, která má především potřebu bezpečí a ochrany, poté zaměstnání. To mě vede k tomu, že s ženami mám schůzky týkající se více psychického stavu a bydlení v bezpečí.“ (r12)* Ženy čelí spoustě nerovností na trhu práce, v platech, v očekávaných rolích, které by žena měla zastávat. Klíčové pro pracovníky by mělo být aktivně pracovat na svých genderových stereotypech a citlivé terminologii, což cílové skupině žen bez domova přinese vlastní uvědomění situace, ve které se nachází a zvýší se tak zájem najít řešení a pracovat na zlepšení své vlastní situace.

Důležitou součástí práce s ženami bez domova je uvědomování si vlastních stereotypů, které si v sobě neseme. Dotazované pracovnice však často zmiňovaly, že tyto stereotypy nevnímají. *„Sama v sobě žádný stereotyp nenesu. Při své práci jsem si nevšimla, že by ženy a muži potřebovali řešit něco rozdílného. Každý má svá témata.“ (r1)*

Jako stereotyp popisuje odborná literatura orientační schémata, ve kterých žijeme každodenní život a nepřipisujeme jim negativní konotace. Je důležité si v sociální práci udržet aktivní posuzování komplexní situace daného člověka, abychom stejným příběhům nedávali stejné škatulky.

„Tedy, jak dále pracují se svými stereotypy: ověřují, zda pro ně relevantní znak (pohlaví) je skutečně provázen dalšími očekávanými vlastnostmi, nebo na přítomnost očekávaných vlastností usoudí automaticky a platnost stereotypního očekávání si v daném případě neověří. V případě, kdy se jedná o neověřený stereotyp, hovoří o předsudku.“ Musil in Janebová (2008 : 39)

„Stereotypům se úplně nevyhýbám, to neumím, ale snažím se si je přiznávat. Na základě uvědomění si stereotypu se snažím více zvažovat své rozhodnutí a práci s klientem. To vnímám na příkladu alkoholismu žen a mužů – pokud ukončuji za alkohol klienta, mám tendenci být k němu přísnější například v délce zákazu než k ženě. To je dané mým stereotypem v předpokladu, že muž si na ulici poradí lépe než žena. Jinak se stereotypům pokouším vyhýbat na základě zkušeností, protože pokud je mé jednání stereotypní a já ho později vnímám jako chybné, poučím se z něj. Na druhou stranu si myslím, že stereotypní jednání může být ve výsledku považováno za kladné, i když ne třeba zcela spravedlivé či správné.“ (r12)

„Sociální pracovníce a pracovníci by se pravděpodobně měli naučit považovat nejistotu při rozhodování za nedílnou součást své práce. Zatím ji vnímají spíše jako vlastní profesní selhání, ale z alternativního (reflexivního) pohledu se může jednat o permanentní výzvu k přemýšlení o situacích, o určitý odpor vůči stereotypnímu způsobu posuzování a rozhodování.“ (Janebová 2010 : 155)

Hlavním úkolem sociální práce by mělo být zplnomocňovat klientky, aby participovaly na řešení své situace. Současná praxe vykazuje silně expertní, ale také mocenský směr na straně sociálních pracovníků. Naproti tomu kritická a radikální sociální práce předpokládá, že sociální práce je oboustranný proces, v němž klienti participují a stojí si rovně s pracovníky, jejich společným úsilím je pak kritika společnosti. Kdy sociální pracovník veřejně vystupuje v zájmu těch, kteří se k němu obrací s žádostí o pomoc, a zároveň jim pomáhá k sebevyjádření.

„Praktická rovina integrace genderového hlediska do sociální práce zahrnuje potřebu intervencí od mikroúrovně k makroúrovni. Rozhodování o způsobu intervence je pak závislé na posouzení potřeb a kapacity klienta/klientky a požadavků společnosti při jejich vzájemném balancování. Intervence dle situačního uvážení může směřovat k práci s klientkou/klientem, v práci s prostředím, nebo ke kombinaci obojího. Genderová perspektiva klade ovšem vyšší důraz na zvažování legitimacy požadavků prostředí (např. s ohledem na požadavky a možnosti spojené s výkonem tzv. mužské a tzv. ženské role) a nabízí alternativní otázku, nakolik může

být zdánlivá legitimita těchto požadavků považována za racionalizaci stávajícího dominujícího diskursu. Důraz na práci s prostředím znamená podněcovat k diskuzi, nebo iniciovat změny v prostředí, které může být reprezentováno jak např. rodinou, tak širším kontextem sociálních služeb, sociální politikou, či hodnotami celé společnosti.“ (Janebová 2008)

Ptáme-li se na motivaci žen bez domova je přímo úměrná délce pobytu na ulici. Tam, kde je žena dlouho ve svízelné situaci je motivace velmi malá. *„Život venku je spojen s tím, žít ze dne na den. Týden je pro ně hrozně dlouhá doba, domlouvání si konzultací za týden, tak si myslím, že pokud se to nedělá hned, tak na to zapomenou, nebo to pro ně ztrácí smysl. Spíš než o motivaci, jde o demotivaci. Jsou většinou už ve stádiu, kdy nevěří tomu, že by situace mohla být lepší. Když jim dá člověk nabídku nebo možnost, že by se situace mohla zlepšit, tak nad tím většinou mávnou rukou. Často jsou to věci, které vypadají relativně jednoduše. Když se ale člověk ocitně na ulici je to změť všeho, ztráta občanského průkazu, nemají vyřízené dávky, nemají kde spát a nemají se ani na koho obrátit. Toto všechno dohromady pro ně tvoří něco, z čeho není cesta ven. A než se tohle všechno vyřídí, je to pro ně velmi demotivující, vzdávají a to a je to pro ně takový, že mi často přijde, že si radši jdou něco vyžebrot, vyprosit než aby tohle všechno řešili komplexně, protože to zabere spoustu času a energie.“ (r3)*

Ženy do služeb přicházejí později než muži, jak jsme zmínili v teoretické části této práce, ženské bezdomovectví je především bezdomovectvím skrytým. *„Jsou málo motivované, stydí se za svou situaci, nevěří si.“ (r11)* Žena raději vyzkouší všechny jiné modely, než do služeb vstoupí. *„Především v té motivaci. Čím déle trvá délka bezdomovectví, tím hůře hledá motivaci, i na základě předchozích nezdarů. Takže při té motivaci je důležité, aby si dotyčné ženy zažily alespoň malý úspěch. Já sama je motivuji i tím, že jejich zakázku, která je někdy příliš ambiciózní a je předpoklad, že by nedošel k naplnění svých cílů, tak jí rozklíčovávám, aby si zažily právě ty dílčí úspěchy.“ (r1)*

„Určitě je to motivace a komplexnost problému. Je to opravdu to, že to většinou není jeden problém, ale je to souhrn problémů, což způsobuje možnou demotivaci. Protože než se vyřídí vše, co potřebují, tak je pro ně je to tak dlouhá časová doba, že kvůli tomu ztrácí tu motivaci.“ (r2)

Znovu se tak vracíme k teoretickému rámci, že bydlení je jedním z prvořadých faktorů, bez kterých se nejen ženy bez domova při řešení své situace neobejdou. Sociální pracovníce mají v tomto velmi svázané ruce, jak dokresluje výpověď jedné z nich. *„ Jak už jsem řekla ve*

službách je chyba, je jich málo, nejsou žádné specializované služby pro ženy, chybí levné bydlení, nemám kam ženy posílat...než bych je motivovala na ubytovnu, raději je udržím zde...(myšleno azylový dům)“(r10) Ubytovny nejsou pro ženu bez domova dobrým řešením, hlavně z důvodů bezpečí, které anonymní ubytovna není schopna poskytnout. „V malé nabídce bydlení, na které by ženy dosáhly, a zároveň jim zaručovalo bezpečí například ubytovny, které by byly pouze pro ženy nebo sociální byty.“ (r12)

Nízká motivace se u žen váže na nedostatečné následné služby a na nedostatek sociálního bydlení. Pokud by byl zaveden stupňovitý model, ten současný se tak tváří, ve svých pojmech - nízkoprahová zařízení ve stupni první, azylové domy jako druhý stupeň a dále to nemohou být současné ubytovny. A to především z důvodů nedokončení bezdomovecké identity, člověk na ubytovně je stále osobou bez domova. Nelze považovat za úspěšně řešení odchod žen azylového domu na ubytovnu, tento styl řešení pouze prodlužuje agónii bezdomovectví.

14.2. Dílčí cíl 2:Reflektovat práci organizace, v níž respondentky pracují

Za účelem naplnění druhého cíle autorka pracovala s kódy zapojení, participace, rozhodování, práce se ženami. Cílem je zjistit jak organizace, v níž respondentky pracují, pracuje s cílovou skupinou žen bez domova.

Většina respondentek ve výpovědích uvádí, že organizace se nevěnuje cíleně této cílové skupině. *„Řekla bych, že Armáda spásy s ženskými tématy, podle mého, na území naší republiky, teprve začíná. Nedávno byl proveden výzkum, který se týkal žen. Začíná vnímat trend odlišnosti práce se ženami bez domova.“ (r1)*

Na úrovni organizace byla uspořádána jedna konference, která se věnovala tomuto tématu. Tendence pracovat s celým fenoménem a s celou širokou skupinou lidí bez domova. *„Abych řekla pravdu, tak jsem se nesečkala s tím, že bychom to nějak rozdělovali. Tady je prostě problém a ten se bere jako celek a ne že je to ženský nebo mužský problém.“ (r4)*

Samotné pracovnice říkají *„Nevím o tom, že bychom se ženskými tématy zabývaly.“(r12)* pokud inklinují k takové práci, označují to jako citlivý přístup *„Oficiálně asi nijak, jde spíše o citlivý přístup jednotlivých pracovníků.“(r13)*

V rámci organizace Armády spásy fungoval jeden projekt pouze pro ženy v Havířově s názvem Vyhlídka pro ženy. Tato služba byla registrována jako služba následné péče, dostupná je 10 klientkám. Cílem bylo poskytnout bydlení a program podpory ženám, které absolvovaly léčbu závislosti na alkoholu. Na dobu jednoho roku byl připraven speciální program, jako Ziskej a udrž si práci. Některé ženy pomáhaly jako dobrovolnice v Armádě spásy a v denním stacionáři Santé. Tento program byl ukončen v letošním roce a řady rozšířili muži. V současnosti tedy jeden z největších poskytovatelů sociálních služeb nemá samostatnou službu pro ženy. Přestože byl hodnocen sociální pracovníci, která projekt vedla jako úspěšný *„Drtivá většina našich klientek je bez domova, více než 50% jich odchází ze služby do zajištěného prostředí nájemní byt, příbuzní“ (r6)*...což je velmi vysoké číslo, které se v jiných službách nevyskytuje.

Zapojování klientek do rozhodování organizace není příliš rozšířené. Ročně probíhá dotazníkové šetření a pracuje se s jeho výstupy, *„Po vyhodnocení dotazníku o kvalitě –*

diskutujeme, zda jim v něčem můžeme vyjít vstříc.“ (r7) Na těchto poradách již nejsou zastoupeny klientky služby, ale pouze pracovníci.

„Myslím, že muži nebo ženy mohou napsat stížnost, nebo se svěřit někomu komu důvěřují. Dále tu máme dotazníkové šetření, jedenkrát ročně. Tam se můžou rozepsat, svůj názor, co by chtěly, nechtěly.“ (r4)

Klientky mají možnost se vyjadřovat ke kvalitě služby prostřednictvím schůzek se sociálními pracovníky, kde vyhodnocují průběh služby v rámci individuálního plánování. *„Jednou ročně děláme v každé sociální službě anonymní ankety, kde se zaškrťává, zda to vyplňuje muž či žena. Tam jsou různé otázky na spokojenost nejen se službou a jednotlivými pracovníky, ale také prostor k různým námětům a připomínkám, kde se tedy ženy mohou vyjádřit. S klientkami se také o tom, co by chtěly změnit, bavíme, dáváme jim pravidelně příležitost se k tomu vyjádřit například i při hodnocení individuálních plánů každé 3 měsíce.“(r13)*

Na těchto schůzkách mají možnost podávat podněty a stížnosti na službu. *„Ženy mohou přijít s náměty, které pak vedení probere, mohou každoročně vyplnit dotazník spokojenosti a také mohou podat podnět nebo stížnost na službu.“ (r10) „Můžou navrhnout, a rozhodnutí spočívá v poradách týmu azylového domu.“ (r4)*

Rozhodování tedy probíhá bez účasti klientů. Na otázku, proč nejsou klienti zapojováni do rozhodování organizace, respondentky nedávaly odpovědi nebo odpovídaly nejčastěji následovně.

„Služba má mnoho klientů a tím není dostatečně flexibilní, aby mohli být klienti zapojováni.“(r12)

„Jsme hodně svázaný pravidly a směrnici, tím to myslím je...“ (r10)

V tomto směru vnímá autorka silně expertní přístup v rámci dané organizace, které praktikují sociální pracovníci. Není zde zamýšlený prostor pro participaci klientek na chodu zařízení potažmo na chodu organizace. Jedinou možnost klienti mají a to je prostřednictvím individuálních schůzek nebo jedenkrát ročně v dotazníkovém šetření, které se provádí před roční analýzou poskytovaných sociálních služeb. Do těchto procesů nejsou klienti vpouštěni.

Přesto, ale sociální pracovníci vnímají organizaci a její chod kladně, pozornost je obrácená hlavně ke klientům, kterým se v zařízeních poskytují služby. *„Že jsou potřebné a mají své*

místo v sociální síti. A poskytují kvalitní služby. Časem by však mohli více pracovat s motivací a ženskými kruhy tématy, posilování sebedůvěry a jinými.“ (r8)

Negativně hodnotí kapacitu jednotlivých zařízení. *„Kladně, až na příliš velkou kapacitu zařízení, nepříliš příjemné prostředí vybavení, vzhled a absenci volnočasových aktivit.“ (r9)*

Velká kapacita zařízení a sloučení několika poskytovaných sociálních služeb do jednoho zařízení je v Armádě spásy celkem běžná. Tato praxe funguje od počátku založení práce na území České republiky tedy od roku 1990.

„Myslím, že služby jsou dobré, jen by měli mít menší kapacitu, náš azylový dům má 108 lůžek a k tomu zde máme denní centrum také s kapacitou 100 osob, všichni a myslím tím sociální pracovníky jsme přetížení, stává se, že mám i 32 klientů a to není možné dobře a individuálně se lidem věnovat, v rámci denního centra mají dva sociální pracovníci kolem 1000 klientů ročně, což nemůže přispívat k dobré práci.“ (r10)

Tuto praxi se nedaří měnit z důvodů nedostatku financí a také z důvodů nedostatečného pochopení pro cílovou skupinu lidí bez domova na úrovni městských částí a jednotlivých zastupitelstvech.

Například z holandské praxe sociální práce v Armádě spásy je důraz kladen na malé služby s nízkou kapacitou a praxí multidisciplinárních týmů. Společně pracují sociální pracovníci, lékaři, psychiatři a terapeuti. Takové síťování není u nás dostupné.

Všechny informantky shodně uvádějí, že mají možnost vstupovat do rozhodování organizace.

„Ano, na poradách, v rozhovoru a diskuzích s kolegy, se šéfem, s jeho nadřízeným.“ (r8)

„Své poznatky nebo návrhy mohu předkládat svým nadřízeným a ta jsou posléze projednávána. Bývá možnost připomínkovat některé plánované změny, některých oblastí.“ (r5)

„Jednou ročně máme možnost vyjádřit se v dotazníku, ale jinak mohu přinést vše na poradě a to je vždy podstoupeno na další poradě managementu, mám také možnost kdykoliv hovořit jak s přímým nadřízeným, tak s vedením služby.“ (r10)

Sociální pracovníci tak mají částečně podíl na rozhodování, mohou problémy přednést na poradách ve svých týmech, rozhodnutí pak zůstává v rukou manažerů služby.

„Mám možnost podávat návrhy, organizace, ale rozhoduje bez účasti sociálních

pracovníků. “(r12)

V Armádě spásy funguje profesionalizace služeb, vše řeší odborníci. Lidé bez domova nejsou do služeb až na výjimečné případy zapojováni. Mohou vznášet podněty a připomínky neparticipují na příklad v poradních orgánech nebo statutárních orgánech. Demokratické rozhodovací přístupy se tak zatím nedaří zapojovat do praxe sociální práce.

14.3. Dílčí cíl 3: Reflektovat současné zákony a jejich překážky pro sociální práci

Za účelem naplnění třetího cíle autorka pracovala s kódy legislativa, pozitivní a negativní úpravy legislativy, překážky v legislativě.

Za účelem naplnění třetího cíle autorka pracovala s kódy legislativa, pozitivní a negativní úpravy legislativy, překážky v legislativě.

Nastavení dávek vnímá většina respondentek kladně. *„Každý člověk má možnost využít státní podpory, nemyslím dávky, ale podporu co nabízí stát. Je to systém hmotné nouze, tak i systém sociálních a dalších služeb, který je dostupný každému“.* (r1)

V současné době může každý občan, ocitne-li se v nepříznivé situaci žádat několik dávek v rámci zákona. *„Já si myslím, že zase v porovnání s jinými zeměmi, můžeme být rádi, že nějaký takový zákon vůbec funguje. A že alespoň částečně, i když ta dávka není dostačující... V některých zemích toto nefunguje a peníze nemají žádné.“* (r4)

Při vyplácení jednotlivých dávek se však sociální pracovnice setkávají ve velkém množství s případy, kdy vyplácení dávek není funkční.

Příspěvek na živobytí slouží hlavně jako záchranná síť v případě propadu příjmů domácnosti pod hranici příjmů postačujícího k zajištění základních potřeb. Od toho se odvíjí i jeho výše, která je spočítaná jako minimální hranice finančních příjmů k zajištění výživy a dalších základních potřeb (Zákon č. 110/2006 Sb. § 1, odst. 1.) Dávky nejsou vnímány jako příjem, který by byl dostačující pro pokrytí nákladů domácnosti. *„Nastavení sociálních dávek nevede ke zlepšení situace lidí, lidé žijí v nevyhovujících podmínkách, které mají vliv na stagnaci či postupné horšení jejich životní situace.“* (r12)

Nárůst příjmu ze zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti být i jen ze sběru starého papíru,

který naši klienti praktikují, sebou po přiznání takové činnosti nese krácení dávek v hmotné nouzi a stejně tak i dávek státní sociální podpory. „Výše příspěvku na bydlení pro nezaměstnané je nízká, ale dá se z ní vyžít. Negativně vnímám, že je lidem krácen i po přiznání menší brigády, což vede k tomu, že lidé obcházejí zákon a brigády nepřiznávají. Výši doplatku na bydlení v Praze vnímám jako velmi nízkou, udržuje lidi bez domova v hrozných podmínkách na ubytovnách nebo na azylových domech.“ (r12) Osoby zaměstnané za nízkou mzdu, které pobírají dávky v hmotné nouzi, mají tak jen malou motivaci k legálnímu navýšení příjmů, protože jim následně budou sníženy dávky.

Řada klientů se v systému příliš neorientuje a má jen velmi omezené informace o tom, jak systém dávek funguje. Je to dáno především omezenou dostupností informací. Nízké povědomí odráží na jednu stranu složitost systému. „Především je po žadatelých vyžadováno mnoho dokumentů, které klienti často nejsou schopni si sami obstarat, nerozumí tomu. Pak je potřeba na ÚP doprovodit a následně mu vysvětlit „co tam po něm vlastně chtějí.“ (r13)

„Je to velmi nepřehledné, člověk bez domova stále nemá úplně přesnou definici, lidí bez přístřeší se týká více zákonů, které jsou také často vykládány různě. Pro samotné ohrožené není legislativa, která pojednává o pomoci lidem bez přístřeší jasná vůbec.“ (r13)

Toto je dáno důsledkem kombinace různých typů dávek, které jsou regulované odlišnou legislativou a řízených odlišnou logikou nároku. Hlavní roli hraje také omezená dostupnost informací. Ta se projevuje nejvýrazněji u dávek mimořádné okamžité pomoci, což je nenároková dávka, u které je žádost posuzována jednotlivými úředníky. „Bohužel u této dávky mám i po pěti letech praxe stále větší pocit, že závisí čistě na libovůli jednotlivých úředníků, zda-li mají chuť, dávku vyplatit nebo ne, za dobu praxe zde, což je pět let jsem jí vymohla pro klienty, které bych spočítala na prstech jedné ruky...“ (r10)

V rámci jedné lokality se v praxi setkáváme s velmi odlišným pohledem na to, za jakých okolností je možné o tuto dávku žádat. „Odlišné vyplácení dávek stejného typu, jednotlivým uživatelům našeho zařízení. Každá pobočka, byť ve stejném městě má jiná interní pravidla pro vyplácení dávek. Jako negativní spatřujeme nejednotné přístupy sociálních pracovníků“ (r5)

Je podstatné, aby výplata dávek nebyla redukována jen na administrativu, ale umožňovala i sociální práci, nutné je propojení s dalšími nevládními organizacemi, které mohou poskytnout cílenou pomoc reagující na specifickou situaci jedince.

Výraznou úlevu by přineslo klientům, pokud by si mohli zažádat o dávku ve městě, ve kterém se pohybují. Nejčastěji v hlavním městě, kde se zdržuje nejvíce lidí bez domova, je toto zásadní problém při řešení jejich obtížné situace. Dávky jsou vázané na trvalé bydliště.

„jako problematickou vnímám nutnost registrace na úřadu práce a žádání o dávky hmotné nouze v trvalém bydlišti, a to v případě, kdy osoba nemá finanční prostředky, nebo z jiných důvodů, například zdravotních nebo sociálních je pro ni problematické se do trvalého bydliště dostat. Totéž u požadavku převodu spisu úřadu práce mimo trvalé bydliště, tedy pouze na základě ubytovací smlouvy. Dále také zúžený okruh vztahující se k nároku na dávku mimořádné okamžité pomoci.“ (r9) Toto opatření vnímá negativně většina respondentek.
„Negativní je pouze to, že se musí vyřizovat v místě trvalého bydliště.“ (r2)

Nejen ženy bez domova, mají tak velmi ztížený přístup k této dávce. *„Přestože je to přístupné, tak někteří lidé jsou z toho vyčleněni, například sankčně vyřazení lidé. K tomu většinou dochází hlavně z důvodu, kdy člověk pobývá v jiném městě, než ve kterém je vedený na úřadě práce.“ (r1)*

K sankčnímu vyřazení dochází často právě z důvodů, že lidé bez domova nemají dostatek financí na cestu do trvalého bydliště. Žádné organizace jim peníze na cestu nedají. Opět se tak otevírají jen cesty ke špatně placené neplnohodnotné práci, kterou jsou lidé na ulici nuceni vykonávat. V takové situaci by měl člověk mít možnost nechat si vyplatit dávku mimořádné okamžité pomoci, ale ta zcela úplně závisí na libovůli jednotlivých úředníků a velmi často se stává, že není přiznána vůbec. *„Institut je teoreticky nastaven správně. Nicméně ta praxe, zejména v Praze, je taková, že není přístupný tak, jak je garantováno. V Praze je více lidí bez domova. Připsání dávky je na rozhodnutí pracovníka, tak v Praze je tento Institut téměř nedostupný, jestliže mají trvalé bydliště někde jinde. I když ze zákona by se to nemělo vázat na trvalé bydliště, ale na to, kde k dané situaci došlo. Z mých zkušeností to v Praze moc nefunguje, klienti jsou odmítáni. Pro pražské klienty to funguje zřídka kdy, pokud pracovník v anamnéze vidí, že se jedná o člověka bez domova, tak ta ochota je vyšší a za daného člověka se musí hodně lobbovat, aby dávku získal.“ (r1)*

Problematické je vyplácení příspěvků a doplatků na bydlení. Vyplácení těchto dávek často úředníci podmiňují ubytovací smlouvou. *„Jednotlivé dávky se podmiňují bydlením. Teď řešíme často u klientů, že musí mít ubytovací smlouvu, aby dostali nějakou další částku. Určitě vyšší dávek, protože klienti, kteří jsou nemocní, dávkou nepokryjou životní náklady, co se třeba týče léků, zdravotní péče a podobně je tam diskriminace lidí.“ (r4)*

„Překážka je ta, že se stane pod vlivem exekucí, že se člověk dostane vůbec na ulici. V Německu nebo Rakousku je to tak, že když mu má být dána výpověď z bytu, tak je tam automaticky navázaná spolupráce se sociálním pracovníkem, aniž by se dostal člověk přímo na ulici. Tohle je také zásadní chyba. Říká se, že sociální síť je hustá, a že nikdo nepropadne, ale není to pravda, propadá hodně lidí.“ (r2)

Housing first prosazuje myšlenku, že člověk nejprve musí dostat důstojné bydlení a až následně může úspěšně řešit další sociální problémy. Sociální bydlení by mělo být dostupné všem, kdo jsou v situaci bezdomovectví nebo jsou ubytováni nevyhovujícím způsobem. Když byl snížen doplatek na ubytování, aby se zabránilo byznysu s chudobou. *„Vnímám ji jako krátkozrakou, protože řeší pouze udržení lidí bez domova na pokraji chudoby, ale výše dávek a systém úřadů práce nevede k dostatečnému zlepšení podmínek lidí bez domova tak, aby se jejich situace mohla reálně změnit, jedná se především o lidi práce neschopné či lidi s psychickými nebo jinými zdravotními omezeními.“ (r12)*

Tento předpoklad ministerstva se nenaplnil. Nedochází k omezení byznysu s chudobou ani ke snížení cen ubytoven. Lidé musí zaplatit stejnou cenu, ale dostávají nižší dávky, nutně musí šetřit na jídle a na základních potřebách. Pokud by došlo k dalšímu snížení, tak to bude mít na některé rodiny a jednotlivce drastické dopady. Není možné, aby lidé na ubytovnách hladověli nebo ztráceli střechu nad hlavou, protože jim stát ve jménu boje proti byznysu s chudobou sebere jediné prostředky. *„Reálné následky, jaké měla. Ze dne na den se přestaly proplácet nevyhovující ubytovny, schválené ubytovny jsou plné, doplatek na bydlení i příspěvek na živobytí se vypočítává z předešlého měsíce, takže neodpovídají reálným nákladům na bydlení či živobytí a vedou k zadlužení lidí v hmotné nouzi. Respektive až nyní se našel způsob, jak tomuto předejít, skrze požádání o mimořádnou okamžitou pomoc, ale ne všechny úřady práce se tímto řídí, není to jednotné.“ (r12)*

„Poslední novela zákona o pomoci v hmotné nouzi zavedla nerovné podmínky pro získání příspěvků na bydlení, protože každá obec může nyní stanovit vlastní pravidla. Zvýšení míry bezdomovectví, které bylo pozorováno v některých oblastech, může být považováno za přímý důsledek této novely. V této souvislosti musí být také zdůrazněno, že opatření uvedená v rámci “Koncepce sociálního bydlení v České republice pro období let 2015-2025” postrádají jasnou definici role obcí, což je zhoršeno faktem, že zákon o obcích vymezuje právo na bydlení jen velmi volně.“ (Caritas 2015 s.11)

Je nutné klást hlavní důraz na nepodmíněný přístup ke standardnímu bydlení pro lidi, kteří

z něj jsou dosud vylučováni, na skutečně systémovou prevenci ztráty bydlení a na zajištění flexibilní podpory prostřednictvím sociálních služeb nabízených na základě individuálních potřeb přímo v domácnostech.

Současné sociální služby můžeme nazývat „krizové“. Jsou potřebné, ale nejsou dostačující. Prostřednictvím efektivního systému prevence ztráty bydlení je možné snižovat počty lidí, kteří se do této situace vůbec dostávají. Je nutné nastavit systém podobný v jiných zemích unie, kde již takové systémy fungují, aby lidé, kteří se do té situace už dostanou, v ní nebyli dlouho. Maximálně v řádu týdnů nebo měsíců, ale rozhodně ne léta nebo desítky let, jak je tomu dnes.

Společně s tímto je nutné zavést důslednou sociální práci na úrovni obcí, systém musí být provázaný. Tam kde začnou vznikat problémy, nutně musí nastoupit sociální pracovníci a pomoci přímou prací s rodinou, jejími konkrétními problémy. Takto by se účelně a ekonomicky dal problém s bezdomovectvím velmi efektivně řešit. Již ve Vídni si spočítali, že udržet osobu bydlící je 16x levnější než, následně dlouhodobě řešit problém bezdomovectví.

15. Shrnutí výzkumné části

Při své práci sociální pracovnice nedělají rozdíly mezi muži a ženami. Pracují individuálně s jejich tématy a gender není v popředí jejich zájmu. Většina respondentek je při své práci ponořená do problému člověka s celou komplexností jeho těžké životní situace. Tento trend je zaznamenán napříč organizací a ve všech jejich službách. Významně se tak projevuje, že organizace pracuje silně individualizovaným způsobem. Všechny služby jsou nastaveny stejně pro obě pohlaví, a důraz je kladen na rovný přístup při poskytování služeb.

Motivaci klientek vnímají respondentky jako velmi malou, což přímo koreluje s nedostatkem kvalitních služeb pro ženy a nedostatkem návazných služeb v oblasti bydlení. Delší doba strávená na ulici sebou nese také demotivaci ke změně svojí situace. Respondentky uváděly, že mají problém motivovat, pokud neexistují jiné návazné služby a absentuje levné dostupné bydlení.

Nedostatečná je také míra participace žen klientek na způsobu rozhodování a vedení organizace. Klientky se mohou podílet jen z velmi malé části na rozhodování a to formou podnětů a stížností.

Pracovníci jsou do rozhodování zapojováni podobně, mohou vznést podněty a ty jsou předávány do manažerských porad. Tento expertský přístup je ve všech službách, kde dotazované sociální pracovnice pracovaly.

Při reflexi zákonů uvádějí respondentky, že se ve své praxi setkávají s nerovným přístupem úředníků při vyplácení dávek hmotné nouze, mimořádné okamžité pomoci a příspěvků na bydlení. Jako problematické pro cílovou skupinu vnímají respondentky nutnost vyřizování dávek v místě trvalého bydliště. Dalším uváděným problémem je složitost celého systému dávek, omezené informace, četnost dokládáných dokumentů a podmíněnost dávek ubytovací smlouvou, což je pro lidi na ulici neschůdné. Hlavním problémem je absence zákona o sociálním bydlení, který by výrazně pomohl ukončovat bezdomovectví.

16. Závěr a diskuze

V závěru budou stručně shrnuty zjištění z výzkumného šetření. Hlavní cíl práce byl splněn na základě naplnění dílčích cílů. Získaná data formou polostrukturovaných rozhovorů se ukázala jako vhodná technika k získání kvalitních informací o práci sociálních pracovníků, kteří se věnují lidem bez domova. Počet respondentek 13 byl dostačující.

V teoretické části byl popsán fenomén bezdomovectví, byly popsány hlavní příčiny bezdomovectví žen, dostupné sociální služby a popsána legislativa, kterou využívají sociální pracovníci ke své práci.

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit možnosti řešení bezdomovectví žen skrze dílčí cíle, jak sociální pracovníci reflektují svoji práci s touto cílovou skupinou, jak reflektují práci organizace a legislativní ukotvení tohoto problému v praxi. A zákony, které využívají při praktické činnosti s ženami bez přístřeší.

Výzkum dle výpovědi sociálních pracovníků jasně ukázal na nedostatky ve vzdělávání budoucích sociálních pracovníků. Pracovníci nevnímají rozdíly mezi ženami a muži bez domova a pracují ve stejných schématech. Doporučení směřuje převážně ke vzdělavatelům sociální práce, aby byl poskytnut větší prostor pro genderově zaměřené vzdělávání, a vzdělávání v „jiné“ sociální práci, která je možná jednou z cest jak změnit práci s touto skupinou.

Dalším doporučením směřujícím k Armádě spásy jako přednímu poskytovateli služeb pro osoby bez domova a to předně spolupráce s lidmi bez domova. Spolupráce s těmi, kterých se přímo týká prostor a nabídka služeb, nastavení pravidel ve službách, konference s účastí žen bez domova. Dát větší prostor participaci na chodu zařízení. Nepracovat pouze individuálně, ale vrátit se ke skupinové práci, jak jasně ukazuje úspěšný projekt „Vyhledka pro ženy“. Možné zavedení diskuzních panelů ve službách, porad společně s klienty služeb. Nutné je rozšíření pracovních týmů a multidisciplinární týmová práce a zavedení skupinové práce na zařízeních.

Důležitou součástí je větší tlak na poskytovatele dotací, aby byl dán prostor ke vzniku nových služeb, například „wet hostelů“, které úspěšně existují v Holandsku, Finsku a jiných zemích. Ke vzniku služeb s dostupností pro páry, azylové domy, noclehárny. A zavedení azylových bytů pro rodiny s malými dětmi, v současnosti v Praze funguje pouze jeden! Velmi důležité

je rozšíření počtu služeb pro mladé dospělé od věku 18 do 26 let. Pokud mladý člověk opustí ústavní péči, zůstává nezaopatřen na ulici. Nutné je zavedení oddělených denních center s dostupností pouze pro ženy. V současné době žádná z nízkoprahových služeb v České republice není koncipovaná pouze pro ženy.

Nejdůležitějším doporučením je urychlení procesu vzniku zákona o sociálním bydlení a v dobrém nastavení pravidel na získání těchto bytů osobami bez přístřeší. Zákon vzniká příliš pomalu a těch, kterých se týká, neustále přibývá, jak sama studie MPSV ukazuje. Důležitou úlohu zde má koncepce Housing first. Ve městě Brně již letos začne tento koncept fungovat a věřím, že bude úspěšný stejně jako v jiných zemích evropské unie. V Praze tento systém zavedli některé městské části ve spolupráci s Armádou spásy. Ta zajišťuje klientům v bytech odbornou sociální práci, koncept se jeví jako úspěšný, počet bytů narůstá.

17. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ANDERSON, H. (2009): Konverzace, jazyk a jejich možnosti. Brno: NC Publishing.

ISBN 978-80-903858-6-3

BECK, U. (2002): Riziková společnost. Na cestě k jiné modernitě. Praha: Slon

ISBN 978-80-7419-047-6

GIDDENS, A. (2005): Sociologie. Praha: Argo

ISBN 80-7203-124-4

HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V.(1996): Bezdomovství – extrémní vyloučení. Praha: Naděje

ISBN 80-902292-0-4

JANEBOVÁ, R. Úvahy nad genderovým tichem aneb je gender relevantní kategorií v sociální práci? Sociální práce 2008/2

JANEBOVÁ, R. (2008): Konstrukce žen-klientek a mužů-klientů v praxi sociální práce. Gender, rovné příležitosti, výzkum ročník 8, číslo 2.

JANEBOVÁ, R. (2010): Reflexivita v posuzování životní situace klientek a klientů sociální práce. Hradec Králové: Gaudeamus.

KELLER, J. (2011): Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme. Praha: Slon

ISBN 978-80-7419059-09

KELLER, J. (2013): Posvícení bezdomovců-Úvod do sociologie domova. Praha: Slon

ISBN 978-80-7419-155-8

MATOUŠEK, O. a kol.(2005) Sociální práce v praxi. Praha: Portál,

ISBN 978-807-3678-180

MATOUŠEK, O. a kol.(2007) Sociální služby. Praha: Portál

ISBN 978-80-7367-310-9

MAREK, J., STRNAD, A.,HOTOVCOVÁ, L. (2012): Bezdomovectví. Praha: Portál

ISBN 978-80-262-0090-1

KONTAKTNÍ PRÁCE (2010) Antologie textů České asociace streetwork: Praha: Národní vzdělávací fond, o.p.s.

ISBN: 978-80-86728-42-1

MIOVSKÝ, Michal. (2006) Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. 1. vyd. Praha: Grada

ISBN 80-247-1362-4.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. (1999): Základy kvalitativního výzkumu. Boskovice: Albert

ISBN 80-85834-60-X

ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. (2011): Domácí násilí. Praha: Portál

ISBN 978-80-7367-690-2

TOMEŠ, I. (2010): Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál

ZEMANOVÁ, V.: Bezdomovectví žen Analýza životních příběhů žen bez domova. Ústí nad Labem, 2012. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA JANA EVANGELISTY PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM. Fakulta sociálně ekonomická.

ISBN 978-80-7367-680-3

Zákony:

ZÁKON č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

ZÁKON č. 262/2006 Sb., zákoník práce

ZÁKON č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Zdroje on-line:

ANTOŠ, O. Vývoj zadluženosti českých domácností [online]. Praha, 2006 [cit.2015-10-31]. Dostupné z: http://i.iinfo.cz/urs-att/Studie_o_zadlulenosti_ceskych_domacnosti_2006-1-116048262929820.pdf

CARITAS CARES. Česká národní zpráva o sociální situaci za rok 2015. Dostupné z <http://www.charita.cz/aktualni-projekty/caritas-cares-2015/caritas-cares-2015-ceska-charita-hodnoti-socialni-situaci-u-nas/>

[cit. 2016-03-19].

JAKODOMA. Dostupné z <http://jakodoma.org/co-delame/> [cit. 2016-03-20].

MIKULÁŠEK, O.: Realita? Fikce? – Příběh! Narativní (postmoderní východiska v kontaktní práci a psychoterapii s lidmi bez domova. Dostupné z <http://www.narativ.cz/cs/video-texty> [cit. 2016-03-17].

MPSV Vyhodnocení průzkumu řešení bezdomovectví v obcích s rozšířenou působností

Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/24488> [cit. 2016-03-17].

NOVÝ PROSTOR Dostupné z <http://www.novyprostor.cz/clanky/426/silenstvi-bez-domova.html> [cit. 2016-03-17].

PEKÁRKOVÁ, A. Newsletter Armáda spásy [online]. 2015 [cit. 2015-11-02].

Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice (2015)

ISBN 978-80-7421-094-5

PĚNKAVA, P. Sborník přednášek z XX. konference Společnosti sociálních pracovníků ČR 2010 Dostupné <http://socialnipracovnici.cz/sekce-socialnich-pracovniku/article/ke-stazeni> [cit. 2016-03-17].

REGISTR POSKYTOVATELŮ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby. [cit. 2016-03-16].

SLÁDEK, J., SNOPEK, J. (2014): Prostupné bydlení: Agentura pro sociální začleňování

ISBN: 978-80-7440-114-5

ŠTĚCHOVÁ, Markéta. Bezdomovci a vybrané sociálně patologické jevy. Kriminalistika

[online]. 2009(č. 4) [cit. 2015-10-01]. Dostupné z: [http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-](http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-bezdomovci-a-vybrane-socialne-patologicke-jevy.aspx)

[bezdomovci-a-vybrane-socialne-patologicke-jevy.aspx](http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-bezdomovci-a-vybrane-socialne-patologicke-jevy.aspx)

ŠUSTEROVÁ, M. Newsletter CSSPraha [online]. 2015(č. 2.) [cit. 2015-10-31]. Dostupné z: http://www.csspraha.cz/wcd/newsletters/newsletter_zari_press.pdf

Příloha1: Přepis rozhovoru

1: Pracujete odlišně s klientem mužem nebo ženou?

Ano.

2: V čem spočívá odlišnost práce?

Ačkoliv se řídím stejnými pravidly, práci s muži a ženami vnímám odlišně. Například při práci s hranicemi – u mužů si více hlídám vtípky a familiérnost jako prostředky k manipulaci a se ženami si více hlídám slzy jako prostředky k manipulaci. Když byl mým klientem transsexuál před operací změny pohlaví, při jednání s ním jsem musela brát více ohled na jeho zjevné a skryté pohlaví a naše jednání neustále uzpůsobovat rozhovoru žena s ženou a ne žena s mužem.

3: Vnímáte genderové aspekty své práce?

Ano. Důvody, proč jsou klienti v problematické sociální životní situaci, jsou různé, ale celkově klienty vnímám jako oběti – ať už je viníkem špatné rodinné či sociální prostředí nebo systém sociální politiky, myslím si, že pokud klient chce bydlet a toto základní právo mu není poskytnuto, je obětí. S tímto přístupem poté jinak vnímám oběť muže – který z pohledu genderově přisuzovaných vlastností má potřebu vydělávat peníze a být samostatný. Zatímco na ženu se dívám jako na oběť, která má především potřebu bezpečí a ochrany, poté zaměstnání. To mě vede k tomu, že s ženami mám schůzky týkající se více psychického stavu a bydlení v bezpečí, zatímco s muži se více zaměřuji na zaměstnání a samostatné bydlení například ubytovna. Samozřejmě je to mnohem komplikovanější a záleží na povaze klienta, ale obecně mohu říct, že s muži kladu větší důraz na budoucnost a s ženami na minulost.

4: Jak se vyhýbáte stereotypům muž/žena?

Stereotypům se úplně nevyhýbám, to neumím, ale snažím se si je přiznávat. Na základě uvědomění si stereotypu se snažím více zvažovat své rozhodnutí a práci s klientem. To vnímám na příkladu alkoholismu žen a mužů – pokud ukončuji za alkohol klienta, mám tendenci být k němu přísnější například v délce zákazu než k ženě. To je dané mým stereotypem v předpokladu, že muž si na ulici poradí lépe než žena. Jinak se stereotypům pokouším vyhýbat

na základě zkušeností, protože pokud je mé jednání stereotypní a já ho později vnímám jako chybné, poučím se z něj. Na druhou stranu si myslím, že stereotypní jednání může být ve výsledku považováno za kladné, i když ne třeba zcela spravedlivé či správné.

5: Co by vám pomohlo při práci s klientkami?

Někdy by mi pomohlo nebýt ženou, protože na základě své představy, jak bych jako žena měla jednat, podvědomě ženy soudím v oblastech jako je např. opuštění dítěte. Muže takto nesoudím, protože to vnímám jako běžné.

6: Jak hodnotíte motivaci žen bez domova, s nimiž pracujete?

Podobně jako u mužů. Klientky, které jsou na ulici dlouho nebo je jim nad 50 let mají motivaci ke změně a návratu do běžné společnosti menší, než klientky mladší nebo ty, které jsou na ulici kratší dobu. Tím myslím motivaci ke změně bydlení, nezávislosti na sociálních službách, hledání zaměstnání, řešení dluhů. Obecně si myslím, že jsou ženy více motivované k úklidu a pořádku na pokoji a řešení svého zdravotního stavu.

7: Kde vidíte největší překážky při práci s ženami bez domova?

V malé nabídce bydlení, na které by ženy dosáhly a zároveň jim zaručovalo bezpečí například ubytovny, které by byly pouze pro ženy nebo sociální byty.

1: Jak Vaše organizace pracuje s ženskými tématy?

Nevím o tom, že bychom se ženskými tématy zabývaly.

2: Jak Vaše organizace zapojuje ženy bez domova do rozhodování (pravidla služby, domovní řád atd.?)

Klienti obecně nejsou do tohoto zapojováni.

3: Pokud participují na rozhodování, tak jakým způsobem?

Pokud se něco mění a přijímají se návrhy klientů například změna pravidel pro úklidy, mají ženy stejnou možnost vyjádření jako muži a pravidla jsou pro všechny stejná.

4: Pokud neparticipují, co je důvodem?

Služba má mnoho klientů a tím není dostatečně flexibilní, aby mohli být klienti zapojováni.

5: Jak hodnotíte služby Vaší organizace pro ženy bez domova?

Kladně hodnotím fakt, že pokoje pro ženy jsou maximálně po dvou. Naopak se mi nelíbí nedostatečný prostor, který zde ženy celkově mají vše společné pro jedno patro WC, sprchy, kuchyň. Spory ohledně soužití jsou u žen častější než u mužů, uvědomujeme si šikanu mezi uživatelkami, ale jako služba ji neumíme řešit, což hodnotím negativně.

6: Co Vám od organizace chybí pro vaši práci ?

Zájem o kvalitu nejen o kvantitu sociální práce poskytované na azylovém domě.

7: Máte možnost vstupovat do rozhodování organizace?

Mám možnost podávat návrhy, organizace ale rozhoduje bez účasti sociálních pracovníků.

1: Jak hodnotíte nastavení legislativy v rámci otázky bezdomovectví?

Vnímám ji jako krátkozrakou, protože řeší pouze udržení lidí bez domova na pokraji chudoby, ale výše dávek a systém úřadů práce nevede k dostatečnému zlepšení podmínek lidí bez domova tak, aby se jejich situace mohla reálně změnit, jedná se především o lidi práce neschopné či lidi s psychickými nebo jinými zdravotními omezeními.

2: Co považujete za pozitivní v právní úpravě hmotné nouze?

Obecně vnímám právní úpravu spíše pozitivně, protože jí vnímám jako pokus o zlepšení situace lidí v hmotné nouzi.

3: Co považujete za negativní v právní úpravě hmotné nouze?

Reálné následky, jaké měla. Ze dne na den se přestaly proplácet nevyhovující ubytovny, schválené ubytovny jsou plné, doplatek na bydlení i příspěvek na živobytí se vypočítává z předešlého měsíce, takže neodpovídají reálným nákladům na bydlení či živobytí a vedou k zadlužení lidí v hmotné nouzi. Respektive až nyní se našel způsob, jak tomuto předejít, skrze požádání o mimořádnou okamžitou pomoc, ale ne všechny úřady práce se tímto řídí, není to jednotné.

4: Jak hodnotíte institut mimořádné okamžité pomoci?

Pozitivně s ohledem na to, že když je nejhůř, lze si o tuto dávku požádat. Negativně s ohledem

na to, že MOP např. pro lidi po výkonu trestu či pro okradené seniory je zcela nedostatečná.

5: Jak hodnotíte nastavení doplatku a příspěvku na bydlení?

Výše příspěvku na bydlení pro nezaměstnané je nízká, ale dá se z ní vyžít. Negativně vnímám, že je lidem krácen i po přiznání menší brigády, což vede k tomu, že lidé obcházejí zákon a brigády nepřiznávají. Výši doplatku na bydlení v Praze vnímám jako velmi nízkou, udržuje lidi bez domova v hrozných podmínkách na ubytovnách nebo na azylových domech.

6: Jaké překážky vidíte v současné legislativě?

Nastavení sociálních dávek nevede ke zlepšení situace lidí, lidé žijí v nevyhovujících podmínkách, které mají vliv na stagnaci či postupné horšení jejich životní situace.